İSTANBULUM

78

Kilyos

Vural Sözer

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti

heyamola yayınları

KİLYOS

Vural Sözer

Heyamola Yayınları - 2010

Vural Sözer'i Tanır mısınız?

Kadim dostum ve ağabeyim Vural Sözer doğma büyüme Kilyosludur. Emeklilik yıllarını yine sevdiği Kilyos'ta geçirmeyi seçti.

Çok yönlü çalışkan bir kişiliktir ama, bir o kadar da alçakgönüllüdür. Ticaret Lisesi bitirmiş olsa da, Vural Sözer'in ticarete aklı ermemiş hiç. Ama yine de Babıali'de ona önce ekonomi muhabirliği uygun görülmüş. Sonunda gece sekreterliğinin daha uygun olduğu anlaşılmış. Derken, onu Yeni Sabah gazetesinin yayınladığı Pazar dergisinde yazı işleri müdürü olmuş görürüz. Ardından Yeni Tanin ve Haber gazetelerinde yazı işleri müdürlükleri yapmış. Babiali Babıali olmaktan çıkınca, o da başka sulara dümen kırmış. 1952'de Palyaço adlı bir öykü kitabı yayımlanmıştı. 1954'te Yosmalar Feneri, ardından 1956'da Cesetler Merdiveni adlı polisiye romanları, daha sonra 1964'te Gümüş Kulplu Dünya adlı öykü kitabı izlemiş. Bu arada 1964'de, Atlas Kitabevi görkemli bir çalışmanın eseri olan Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi'ni yayımladı. Şimdi Remzi Kitabevi yayınları arasında yer alan bu dev çalışma (Müzik-Ansiklopedik Sözlük), bugüne kadar (2010) 6 baskı yaptı.

1966'da reklamcılık üzerine Süheyl Gürbaşkan'la yaptığı söyleşi Rubikon adıyla yayımlandı. 1976'da Pamuk Eller Cebe adlı iki perdelik güldürüsü Altan ErbulakMetin Serezli Çevre Tiyatrosu'nda sahnelendi. 1979'da yine Süheyl Gürbaşkan'la bu kez mektuplaşarak oluşturduğu Bir Reklamcı Aranıyor adlı deneme, kitapları arasına katıldı. Bir yanda bu kitaplar yayımlanırken, 1980'den beri onu, Şan Tiyatrosu'nda sahnelenen müzikallerinin yazarı olarak da görüyoruz: Neşe-i Muhabbet. Emel Sayın ve Coşkun Sabah için yazdığı bu müzikli gösterinin gördüğü ilgi üzerine bu kez Sezen Aksu ve Neco ikilisi için Yavuz Turgul'la birlikte 1000 Yıl Önce 1000 Yıl Sonra müzikal komediyi yazdı.

Bu arada, Radyo ve TV'lere parodiler, radyofonik oyunlar (40'a yakın), dizi senaryolan... Cumhuriyet gazetesinin Ciddiyet sayfasındaki Dert Babası köşesinde kara mizahın en çarpıcı örnekleri birbirini izler.

Vural Sözer, çeşitli reklam ajanslarında, çeşitli müşterilere hizmet verirken, farkında olmadığımız izler de bırakmış yaşamımıza. Örneğin: Bankamatik, Paraçek, Sırdaş Hesap, Teleişlem, Çiti, gibi ürün ve hizmet adlarını bulan isim babası olmuştur.

1990'lı yıllardaysa, Yanıldın, Sevgili Sait Faik adlı kitabının yanı sıra, Atatürklü Günler adlı bir kitapla Atatürk'ün yaşamı boyunca gün gün nerede ve ne yaptığını saptayan benzersiz bir çalışmaya imza attı.

Ayrıca, ilkin Barajans Yayınları arasında çıkan Çoban Salatası, Dil Haşlama ve Baba Tatlısı adlı kitapları daha sonra Epsilon Yayınevi tarafından Yazım Kılavuzu (Çoban Salatası), Deyimler Sözlüğü (Dil Haşlama) ve Atasözleri Sözlüğü (Baba Tatlısı) adlarıyla yayınlandı.

Kendi deyimiyle "ömür törpüsü" dediği bu zorlu çalışmalarına, 2008'de Dilinizi Eşek Anılan Sokmasın (Gürer Yayınları, Ekim, 2008) adlı yepyeni bir yazım kılavuzunu ekleyen; Ikilemeler adlı kitabı yayınlanmayı bekleyen Vural Sözer, masalarımızın üzerinde hep bizimle olmayı başardı. Ona sağlık ve mutluluklar diliyorum.

Aydın Hatipoğlu

...Giriş

Sabah ilk iki görevimi yaptım. Önce, gittim Perizat'ın gazetelerini aldım, geldim. Sanal âlemde gazete okumayı sevmiyor. Kahvaltıda gazeteleri önünde, elinde olacak; kâğıdın hışırtısını, mürekkebin kokusunu duyacak. İkinci görevim, kedilerimin karınlarını doyurdum. Dört kedim var: Biri Pişto, evde. Öbür üçü kardeş, anneleri bıraktı gitti. İsimleri: Güllük, Küllük, Kömürlük (renkleri anlaşılıyor değil mi). Bahçede yatakhane ve yemekhaneleri özel. Eve girmeleri yasak. Kahve içmiştim, bu kez çay doldurdum yukarıya çıktım. Şimdi çalışma odamda, bilgisayarın başındayım. Sayfa düzeni geceden hazır. Metin bir buçuk aralık, on bir punto yazılacak. Yetmiş sayfayı aşmayacak. Girelim bakalım konuya...

* * * * *

Ortaköy, Beşiktaş, Sultanahmet, Cağaloğlu, Akbıyık, Piyer Loti, Kadırga, Cinci Meydanı, Beyoğlu, Tarlabaşı, Aynalıçeşme, Taksim, Cihangir, Talimhane, Fındıkzade, Çağlayan, Şişli, Ataköy...

Kiminde kısa, kiminde uzunca süre yaşadığım; kimilerine okullarım ve çalıştığım yerler orada olduğundan yıllarca gidip geldiğim bu semtler için, anılarıma dayanarak, elinizdeki kitapçığı dolduracak boyutta söz edebilirim.

O, ortalığı allak bullak eden 1999 depreminde Ataköy'de oturuyordum. B 36 Blok'un, 12. katında, Daire 52'de. Çeneye sağlı sollu kroşelerle, alttan aparkatlarla inen sarsıcı boksör yumruklarını andıran sallantının sonucunu yatağın kenarına oturup beklemiştim. Bakalım duvarlar yerlerinden ne zaman fırlayacak (nasıl yapıldıklarını biliyordum çünkü; pencere yuvaları açılmış hazır beton duvarları vinçlerle getirmiş, üst üste koymuşlardı) ve de ben ne zaman öleceğim!

Neyse, korkusuz, paniksiz ama kaygıyla beklediğim son olmadı. Sinir!

Ortalık yatışınca, kalktım ışıkları yaktım. Evin her yanını dolaştım. Raflardaki bütün kitaplar (2 bini aşkın); duvarlardaki bütün resimler (irili ufaklı 40 çerçeve); kapakları açılmış mutfak dolaplarında, büfelerde ne varsa yerlere saçılmıştı. Sağlam bardak, tabak yok gibiydi... Salonda, yüz üstü devrilen dolabın kapağında süs niyetine duran duvar saati ezilmiş, izi halıya çıkmıştı: 3,5.

Birkaç yerdeki sıva ve alçı dökümtüsünün dışında, binada önemli bir hasar görünmüyordu. Sonradan, durum teknik raporlarla da kanıtlandı. Ama ben Ataköy'den soğudum. Ucunda ölüm yoksa da, yani binalar depreme dayanıklı olsa da aynı sarsıntıyı bir daha yaşamak istemedim. Sattım savdım ve benim için gerçek "ata köyüm" olan Kilyos'a kesin dönüş yaptım ve yerleştim. Buradan gitsem gitsem Ağlamış'a giderim (orası da neresi... ileride anlatacağım).

Köylülerle aranız nasıl?

Bir Yunanlı düşünür (dişe dokunacak lafları da hep Yunanlılar düşünür ne hikmetse):

"Benim köyüm küçük bir köydür. Ben gidersem daha da küçülür." gibi bir söz söylemiş!

Bana göre doğru söylememiş! Bunu köyüme dönünce anladım; anlamanın ötesinde hayretle gördüm. Ben gidince benim köyüm küçülmemiş, yok olmuş! Yani, "yok olmuş" derken "haritadan silinmiş" demek istemiyorum. Köylükten çıkmış! Benim gibi, giden bir kişinin yerini on kişi alınca (kapınca demek daha doğru) kırk hanelik köy de on kat büyümüş.

Doğalgazıyla, suyuyla, elektriğiyle, otobüsüyle, telefonuyla, internetiyle şehir olmuş! Haftada üç gün çöpler toplanıyor; caddeler, sokaklar asfalt... süpürülüp yıkanıyor. Sağlık ocağı, postanesi, eczanesi, pastanesi var. Cuma günleri pazar kuruluyor...

Yazık! Oysa ben köyüme dönüyorum diye seviniyordum!.. Daha lafın başındayken şuna karar verelim.

Köyden, köylülükten tat almıyor olsanız bile, okumaya başladınız, devam edin. Siz de onlardan mısınız bilmiyorum, köylülüğü hor gören çok insan var. Sözlerine, düşüncelerine saygı duyduğum aklı başında köşe yazarlarının çoğu "köylü kurnazlığı", "köylülükten kurtulamamak" cümlelerini yazılarında sık sık kullanırlar.

Köyle, köylüyle nedir alıp veremedikleri?

Köy olsun ama içinde köylü olmasın isterler. Köylüsüz köyler! Ataköy'ün daha A'sı ortada yokken, biz gazeteciler bile bir yapı kooperatifi kurmuş ve yaptığımız sitenin adını Basınköy koymuştuk. Florya'nın bitişiğinde apartmanlar köyü! Orhan Kemal ve Yaşar Kemal aynı bloktan, Çetin Altan ile bir blok öteden komşuyduk ile

Gözlemlerimde yanılmadığıma eminim, kendilerine yaşam biçimi olarak köylüsüz köylerde oturmayı yakıştıranlar, pazar sabahı oldu mu, arabalarına doluşup "köy kahvaltısı" yapmak için yollara dökülürler!.. Bahçe duvarında "köy yumurtası" yazan bir ev

görmesinler, kapısına üşüşürler... "Köy ekmeği"ne, "köy tarhanası"na, "köy eriştesi"ne, "köy salçası”na sanırsın aş ererler!

Dahası, kol gücü gerektiren işlerinde, yerinden yurdundan göçmüş, üç kuruş uğruna ömür tüketenlerden (köysüz köylüler) yararlanmayi; onları kapıcı dairelerinde süründürmeyi bilirler. Sonra da adamin gözünün içine baka baka "seni gidi kurnaz tilki" dercesine köylüyü küçümserler!

Köylü olmaya geliyorum!

Heyamola Yayınları'yla telif sözleşmesi imzaladıktan sonra eve dönerken, köyün içinde satılık arsa arar gibi bir süre dolaşmış; yazmaya oturunca da nereden başlasam diye çam ağaçlarına dalmış gitmiş (penceremden Demirciköy ormanları görünür), sonunda "nereden başlarsan başla, yazdıkça arkası gelir..." demiştim, kendi kendime.

Romancıların çoğu, o koca kitapları, sonu nereye varacağını bilmeden yazdıklarını söyler!

Ancak, Heyamola benden köyümü tanıtmamı ve yaşayarak tanıdığım yanlarını anlatmamı istediğine göre; başlangıçta köye (yani, Kilyos köyken) ilk gelişimi yazmayı uygun buldum.

Anımsamama olanak olmadığı için o günün öyküsünü haminnemden dinlediğim gibi aktarıyorum:

Uzunca boylu, otuza yakın yaşta.

Saçları sarı, dalgalı. Gözleri mavi.

Sırım gibi.

Askerde berberlik öğrenmiş.

Babası Ahmet Ağa, çiftçi. Tarlaları çok. Buğday, kavun, karpuz, misir; toprak neyi verirse ekiyor, biçiyor.

Askerden dönünce, babasına:

"Ben çiftçilik yapmak istemiyorum..." demiş.

Babası da üstelememiş, ona köyün çarşısında bir dükkân almış. Hem kahvecilik yapıyor, hem bir köşeye koyduğu koltukta köylüleri tıraş ediyor.

O gün, evden çıkarken:

"Hazırlıklı ol, bizden haber gelir gelmez, uçarak git... Kamer Nine'yi al,

getir..." diyorlar.

Kamer Nine, Boşnak. Boşuna "nine" demiyorlar, yetmişlik bir ihtiyar!

Evi Kısırkaya'da, yöredeki bütün köylerin, bizimkinin, Demirciköy'ün, Gümüşdere'nin, Uskumru'nun ebesi.

Gözü yolda, atı kahvenin önündeki çitlembik ağacının gölgesinde. Sabahtan beri tıraş olmak için gelenleri geri çeviriyor.

Ne olur ne olmaz, adamı koltuğa oturtur, sakalını sabunlar, tam usturayı kılağısını almak için kayışa çekerken, biri nefes nefese dalar mi içeriye?

İkindiye doğru beklenen oluyor.

Atlıyor atına, vuruyor kumsala, dörtnala.

Kamer Nine de önceden haberli: "Bir yere ayrılma, akşama sabaha Cemal gelip seni alacak..." demişler, bekliyor.

Alıyor Nine'yi terkisine:

"İki elinle, pantolon kayışıma sıkı tutun, gözünü seveyim, düşeyim deme."

Atın ağzı köpük içinde. Çatlayacak hayvan.

Yine dörtnala gerisin geriye.

Kamer Nine, tam zamanında giriyor, evin kapısından içeriye.

Alt katta, mutfağa bitişik odada, yere serili yatakta, doğum sancılanyla yeri göğü inleten kadının ayak ucu, baş ucu kadınlarla çevrili.

Arada bir Ebe Nine'nin:

"Saadet, kızım, ha gayret..." dediği duyuluyor.

Çok geçmeden, feryatlar diniyor, ses seda çıkmaz oluyor! Dışarıda, avluda kaygıyla bekleşen erkekler, "hayırdır!" dercesine birbirlerine bakarken, içerden bir bebek sesi yükseliyor.

Az sonra, kendisi doğum yapmışçasına yorgun ama yüzünde, gözlerinde mutluluk ışıldayan Murat Hanım kapıda beliriyor ve müjdeyi veriyor:

"Cemal, bir oğlumuz oldu..."

İşte, benim köyüme ilk gelişim, yani dünyaya gelişim böyle olmuş. Adlarını andıklarım ise: Ahmet Ağa, dedem. Murat Hanım (aslında adı Mir'at idi; Fatma Mir'at; komşuların ağzında Murat'a dönüşmüştü; Murat'ı da erkek adı saydıklarından Muradiye Hanım diyenler de vardı) evin hanım annesi, haminnem.

Cemal, babam. Saadet, annem. Günlerden 5 Ağustos 1933.

Neredeyim ben?

Hangi çocuk "bir ev resmi çiz" dendiğinde oturup apartman çizer? Çocuk için ev, ortada kapı, kapının iki yanında birer pencere, kiremit döşeli dam, dumanı tüten bacadır. Evin yanındaki ağaçta yeşil yaprakların arasından, elmaya, kiraza, ayvaya hatta üzüme benzer meyveler sarkar.

Gökyüzünde bulutlar, bulutların arasında kuşlar, kapının önünde tavuklar.

Yukarıda, köşeden koca bir güneş aşağıya bakar.

Resime sıcaklık katar.

Bunları çizer çocuk, "ev" denince, eline boyaları alınca.

Aklım ermeye başladığında, tanımladığım bu resme çok benzer bir evde yaşadığımı; evin içi ve evin dışı diye iki aynı dünya olduğunu anladım.

Dış dünyayı, gittikleri yere beni de götürmeye başladıklanı zaman öğrendim. Gidilecek yer yakındaysa "tut elimden", uzakçaysa "gel kucağıma", epeyce uzaktaysa "çık sırtıma" diyerek rahatımı sağlarlardı.

Gece oturmalarından, içinde idare lambası yanan el fenerinin, ağaçlara, bahçe duvarlarına yansıttığı devleşmiş gölgelerimizi korkuyla seyrederek ve genellikle haminnemin sırtında döner... doğruca yer şiltesinin içine (yuvarlamakla atmak arası) bırakılırdım. Günlük giysilerim çıkartılıp, pijamam giydirilinceye kadar da uyumuş olurdum.

Evin önünde biri hayvanların ahırlarına ve ona bitişik tokara'ya (yazın uyudukları açık alan), öbürü bahçe aralarından geçen yola, biri de sebze bahçemize açılan üç kapılı, genişçe bir avlu vardı. Üzerini boydan boya siyah üzüm asması örterdi. Kalın kabuklu, dille damak arasında sıkıştırılca içi pirt diye çıkan, bu kokulu üzüm kimi bahçelerde hâlâ yaşıyor.

Ekmek, ahırlar tarafındaki fırında pişerdi. Şimdilerde övünmek nedeni sayılan taş fırın dedikleri türden.

Yola açılan kapının yanına ise dedem bir kümes yapmıştı. Mutfağa günlük yumurta girsin diye düşünmüş, ama yaptığına yapacağına pişman olmuştu. "Yıkacağım" der bir türlü kıyamazdı. Nedeni, kümesin temelleri yok gibiydi. Çepeçevre taşlarla, tahtalarla, tenekelerle güçlendirse de iki gecede bir çakallar, sansarlar eşer oyar girerlerdi. Kümesten gelen canhıraş cıyaklamaları kim önce duyar da yataktan fırlar, bahçeye koşarsa, tavuklanı ölümden o kurtarmış olurdu...

Sesleri tanıyorum

Daha çişimi söyleyemiyordum ama, hayvanları (kendisini görmesem de) seslerinden tanımaya başlamıştım. Duyduğum her ses kulağımda yer ediyordu.

Öküzler, inekler böğürüyor; eşekler anınıyor; köpek havlıyor; kedi miyavlıyor; tavuk gıdaklıyor; horoz ötüyor; arı vızıldıyor; atlar kişniyordu...

İçinizden "aferin len sen ne akıllı şeymişsin..." diye gir geçmeyin lütfen. Şimdiki çocukların Google olmasa dünyadan haberleri olmayacak. Kırsal alanı tanımayan bir çocuk, kaz nasıl tıslar, karga nasıl gaglar, serçe nasıl cikler ne bilsin!

Televizyon kanallarındaki belgeseller, canlı yayınlar, video kasetler birer eğlenceliktir. Görgü, bilgi onlarla iç içe yaşayarak kazanılır.

Sen arkan dönükken; keçi, gerilip gerilip gelip kıçına bir tos vuracak, haydaa tepe taklak yere... Kızdırdığın anı sen kaçtıkça ve elini kolunu salladıkça daha da kızarak peşinden gelecek, cazz diye bacağını sokacak... iğnesindeki zehir seni acıdan havalara sıçratacak... İstediğin kadar ağla!..

Haberiniz var mı anne kedi, bir yere gider de dönüşünde yavrularını bıraktığı yerde bulamazsa telaşlanır; onlara "neredesiniz" diye seslenir. Yavrular da "buradayız.. buradayız" diyerek koşar gelirler. Onlar birer meme bulup mıncık mıncık süt emerken, gururla uzandığı yerden anneleri bu kez öğüt verir: "bir daha ben yokken uzaklara gitmeyin, merakta bırakmayın beni" der.

Onlarla uzun süre birlikte yaşasanız, hallerini gözlemlesiniz, çıkardıkları ses tonlarından aynen bu yazdıklarımı söylediklerine tanık olursunuz ve hayretten ağzınız açık kalır!

Hatta onlarla beden diliyle de konuşabilirsiniz.

Babası Hüseyin Berber'den yadigar bir arkadaşım var. Bülent Berber. Bugün de köyün dışındaki evinde inekler besliyor. Sütlerini değerlendiriyor.

Gençliğinde, koşan bir taya yetişip, onu boynundan yakalayıp yere yatıracak kadar güçlüydü. Fakat, hayvanlara karşı umulmayacak kadar duygu yüklü biri. İneği gece doğum yapsa, sabahleyin kahvede ağlaya ağlaya anlatır... Kazasız belâsız doğurdu diye... mutluluktan.

Geçenlerde ineklerinden birine, elindeki kovadan su içirmeye çalışırken, inek başını geriye, sırtına doğru savuruyormuş. "Ne oluyor kızim, içsene şu suyu" deyip kovayı uzattıkça, inek her defasında başını sırtına doğru savuruyormuş... "Sonunda hayvanın ne demek istediğini anladım..." dedi. "Kızım, serinlemek mi istiyorsun?" diye sordum, inek de "evet" dercesine başını sallayınca bir kova suyu sırtına boca ettim... Ooohh, serinledi güzelim. Sonra verdiğim suyu kana kana içti..."

İnsan sesleri de birbirinden farklıydı. Konuşurken, gülerken, ağlarken, bağırırken, seslenirken, hatta horlarken başka başka çıkıyordu sesleri. Mesela, bana tuhaf gelirdi, babam ince ince, annem kalın kalın horlardı.

Kimi zaman uzaktan, denizden gelen motor ya da vapur düdüğü sesleri de eklendi belleğime.

Bir gün, eve getirilen ve adına gramofon denilen aletten, müzik denilen sesler çıkmaya ve ortada dolaşmaya başladı. Hepsi bu.

Ne hoparlör, ne klakson, ne traktör, ne dozer, ne otobüs, ne uçak... o sessizliği anıyorum.

Doğada ayıp yok

İkinci ve bence bir köy çocuğuna ayrıcalık katan bilgilenme ve ilgilenme alanım cinsellik oldu. Üreme denilen olay, açıkça ve tüm ayrıntılarıyla ortada gerçekleşiyordu. Doğa ayıp bilmiyordu! Hayvanlar âleminin bu gösterisi erkekler için olduğu kadar kız çocuklar için de kaçınılmaz seyirlik bir konuydu.

Büyükler, meraktan kaynaklanan ilgimizi dağıtmaya, dikkatimizi başka yönlere çekmeye çalışsalar da çevremizdeki hayvanların çiftleşmesine engel olamıyorlardı. Nasıl olsunlar ki! Biri bitse öbürü başlıyordu. Eşekler, köpekler, kediler, koyunlar, horozlar, hatta sinekler yapacaklarını kimseyi umursamadan yapıyorlardı.

Öyle ki, inekler cinsel istek duydukları zamanlar, büyükler alıp onları boğa denilen erkeğe götürüyor, çiftleşmesine elleriyle yardımcı oluyorlardı. Buna "çektirme" diyorlardı

Hayatın akışı, coşkusu, gücü ve de güzelliği, doğanın bu üreme denilen etkinlik alanından kaynaklanıyordu. Çünkü, her cinsel etkinlik sonrasında dünyaya yeni canlılar geliyordu.

Kedi, köpek yavruları, civcivler, buzağılar, sipalar, taylar, kuzular bizi kuşatan bir sevgi çemberiydı. Evde kedinin, köpeğin doğurması bir mutluluktu, keyifti.

Dişi kedimizi çiftleşirken görünce, yavru kedilerim olacak diye sevinirdim.

Bir gün, tarlada çalışanlara evde hazırlanan yiyecek-içecekleri götüren yanaşmaya ben de takılmıştım.

Köprünün üzerine geldiğimizde (O güzelim köprü şimdi yok! Benim için bir beton yığınından ibaret olan ikinci ve daha genişçe bir köprünün altında kaldı. Neymiş, dar geliyormuş artık; iki araba yan yana geçemiyormuş; yolu genişletmek gerekiyormuş! Bırak o yüz yıllık köprü olduğu gibi kalsın, yanına ikinci bir köprüyü yap, nasıl yaparsan da öyle yap be devlet babacığım...) iki köpek birbiriyle kavga ediyor gibiydi! Özellikle birinin, o güne dek hiç görmediğim hareketlerine merakla bakmış, korkmuş, peşi sıra koşturduğum yanaşmaya:

"Ne yapıyor?" diye sormuştum. O da:

"Babanın annene yaptığını yapıyor..." yanıtını vermişti.

Beş yaşındaydım ve şeklini de anlamını da kavrayamadığım: "babanın annene yaptığı" uzun süre aklıma takılmıştı. Babam anneme ne zaman böyle bir şey yapmıştı! Ben niçin görmemiştim! Haminnem de mi görmemişti! Görse babama kızar mıydı!

Kız kardeşim Meral dünyaya gelince, yanaşmanın ne demek istediği anladım.

Demek babam annemi yavrulatıyormuş, beni kardeşletiyormuş!

İneklerin doğum yapması ise yeni bir ekonomik gücün gelişinin kutlandığı tören görkeminde olurdu. Yavru dişiyse ileride onun da sütünden; erkekse gücünden yararlanılacaktı.

Yeni doğum yapmış ineğin, "ağız" denilen koyu kıvamlı ilk sütüyle sarımtırak renkli bir tür muhallebi pişirilir ve doğum kutlanırdı.

Gerçek bir olaya dayanmayan, köylük yerin özgür ve uygar yaşam biçiminden esinlerenerek, yıllar sonra yazdığım hayal ürünü bu şiir, 24 Mayıs 1981'de Cumhuriyet gazetesinin Ciddiyet sayfasında yayımlandı.

Yanlış

Bu yıl, yaza girerken
bizim köyde olması gerekenler, oldu.
Bahar, zamanında geldi.
Toprak, ısındı bir güzel.
Köy, çepeçevre yeşerdi.
Kaynadı tüm canlıların kanı canı.
Dişiler birer erkek,
erkekler birer dişi buldu.
Dans ederek sevişen kelebekler.
O muazzam eşekler!
Üst üste uçuşan sinekler.
Sakınmasız köpekler.
Enseleri dişlenmiş dişi kediler...
Özetle, solucandan ayana,
kaplumbağadan doksanlık Yaşar Ağa'ya dek,

ne gelirse, kim gelirse akla
çekinmeden, gizlenmeden
kendini aşka vurdu.
Bu cümbüş içinde
delikanlılardan biri, nasıl ettiyse etti,
ileri yaşı, geri zekası nedeniyle
Nebahat'i dere boyunda kirletti!
Vay! Sen misin bu haltı işleyen!
Nasıl kirlenirsin sen?
Bu işi yapanı kınamadılar
bizim şekerim komşular
-dikkatinizi çekerim-
salyalı ağzıyla nasıl sevişirmiş o salak kız,
içlerine bunu sindirmeye çalıştılar.
Çok gördüler aşkı garibe,
adını kötüye çıkardılar.
Kimsenin aklına savunmak gelmedi Nebahat'i,
kimse düşünemedi
ilkbahara yüklemeyi kabahati.

Her gün ilk iş çeşmeden su taşımak

Evin içindeki işleri (hareketli hallerinin iş olduğunu: "Akşama kadar bitecek bu işler...", "Bugün çok işimiz var, bir yere ayrılma abla...", "yenge, elindeki iş bittiyse gel bana yardım et..." gibi sözlerinden öğrenmiştim) haminnem yürütüyor; annem ve halalarım onun hatırlatmasina, istemesine gerek kalmadan, her gün belirli görevleri yapıyorlardı.

Sabahları (herkes kendi yatağını, şiltesini toplayıp, yüklüğe kaldırdıktan sonra) daha önceliklisi, önemlisi yoksa; dedemin, babamın, halalarımın ilk işleri, kuplisa denilen, iki ucunda birer kova asılı omuzluklarla çeşmeden eve su taşımak olurdu.

Yemekte kullanılacak su mutfaktaki, içmek için kullanılacak su taşlıktaki gömme küplere boşaltılırdı. Küplerin özel kapakları, ayrıca örtüleri ve maşrapalanı (temizliğine özen gösterilen; şartlanmış, yani gerektiğinde yıkanırken dualar okunmuş) vardı. Temizlikte kullanılacak su, alt ve üst kattaki helâların musluklu kaplanına konurdu. Evimiz beş odalıydı ve beşinin de yüklüğün yanında, çinko kaplı, yıkanacak yeri vardı (banyosu yani). Yıkanacağı zaman, o odayı kullanan suyunu ısıtarak oraya taşırdı.

Bu su taşıma, epey zaman alırdı. Çünkü, çevre evler de aynı çeşmeden yararlandığından, ikişer kova hesabıyla sıraya girilir, öndekinin kovalarını doldurması beklenirdi. Üstelik çeşme (çeşmeler aslında, üç aynı mahallenin birer çeşmesi vardı) şimdiki gibi hidrofor basıncıyla gürül gürül değil, suyun kendi geliş gücüyle ığıl ığıl akardı.

Sabah yeteri kadar yedeklendikten sonra, su taşıma işine gün ortası da devam edilirdi. Özetle, su en değerli şeydi. Çok dikkatli tüketilirdi. Gereğinden fazlasını kullanmamaya özen gösterilirdi. Musluğu açık unutmak, boşa akıp gitmesine neden olmak affedilecek kabahatlerden değildi. "Su dökünmek" dedikleri gusul abdestini (boy abdesti de denir, cinsel ilişki sonrası beden temizliği) bile gıdım gıdım suyla aldıklanını söylerdi büyükler.

Yaz aylarında, sudan tasarruf etmek için erkekler sabahın köründe denize girer bu abdest işini orada hallederlerdi. Yaptıkları işin

gerekçesini bildikleri için, uzaktan birbirleriyle gir geçerler: "Hadi gene iyisin..", "çok yorma kendini..." gibisinden belden aşağı espriler yaparlardı. Rahmetli Ali Dayı hemen hemen her sabah, soluğu denizde almasıyla ünlüydü!

Yollar kazılıp, borular döşenip evlere su bağlama işi tamamladığı günlerdi. Ali Dayı'yı çarşıda görünce:

"Su bollaştı Ali Dayı. Hadi gözün aydın..." demiştim.

"Bollaştı ama ben kurudum... suyla işim kalmadı..." demişti. Suyu koruma, kollama, içime işlemiş alışkanlarımın başında gelir.

Nerede açık musluk görürsem kapatırım. Pit pit damlasa bile ilgilisi kimse uyarırım. Bir tarihte Prag'da kaldığım otelin resepsiyonuna, odamin banyosundaki musluğun su damlattığını haber vermiştim. Gelen teknisyen beni su pıtırtısından rahatsız olan bir mıymıntı sanmıştı. Bakışından anlamıştım aptalın. Avrupa'nın hödüğü de çekilmez oluyor!

Haminnemin kendi deyimiyle: "Günlük telâşe"

Hayatımda yıllar boyu sevdiğim ilk ve tek kadın o idi. Ben ise, onun, ninni yerine "çayırda buldum seni, ellere vermem seni" türküsüyle uyuttuğu, büyüttüğü ilk torunu. İlk gözağrısı.

Sabah ezanla kalkar, eve su taşıma koşturması bir yandan devam ederken o da o günün işlerine koyulmuş olurdu.

Başında her daim (onun deyimi) çiçeklerle bezeli bir yemeni, sırtında etekleri uçuşan dallı güllü bir entari olurdu. Önce, günlük işler için mutfaktaki fırını (doğalgazın musluğunu çevirip, çıt diye çakmağına basarak değil) geceden hazırladığı ve aralarına kuruluklar yerleştirdigi odunları kibritle ateşleyerek yakardı.

O gün ekmek de pişirecekse bir ara bahçedeki, bacası pırtlak siyah üzüm asmasını delip geçen fırının içine yine önceden yığdığı çalı çırpıya bir kibrit çakardı.

Kümesi açar, tavukları avluya salar. Döner folluklara bakar, yumurta var mı? Ben uyanınca: "Uslu çocuk olduğun için tavuklar sana kahvaltılık bırakmış. Git getir, pişirelim..." demek için, varsa da almaz.

Sonra geçer ahira. İnekler (biri Sarı Kız, öbürü Kara Kız) oyalanmadan çabucak sağılacak ve onlar da komşuların inekleriyle çayıra, otlamaya salınacak. Sığırtmaçı bekletmek olmaz...

Kimi günler, uzak ya da yakından gelen, kendi cinsinden bir böğürme, yabancı bir köpek havlaması, o koca hayvanlanı nedense huysuzlaştırırdı. Süt sağarken kuyruklarını şak şuk kafasına indirmeye, süt kovasını tekmeleyip devirmeye çalışırlardı. Böylesi günlerde ahırdan öfkeli sesi gelirdi: "Neeşştt. Bak şunun yaptığına deli karı (ineğe diyor). Bok canını olsun (en büyük küfürü buydu).

Süt kovalarını mutfağa getirdiği zaman, ocağın ateşi güçlenmiş, annem ve halalarım (kimi sabahlar ben de ayaklanırdım) kalkmış, bir kenara çektikleri korlann üzerinde çayı demlemiş, yaz ise bahçede çardağın altındaki, kış ise taşlıktaki masada kahvaltı sofrasını hazırlamış olurlardı.

Süt, ocağın büyük tarafındaki sacayağının üzerine oturttuğu, kazana yakın büyüklükteki tencerede kaynatılırdı. Taşmasın diye sürekli karıştırma işini, sırayla hepimiz yapardık. Suyu buharlaştıkça sütün azalmasına aldırmazdı. Belki bir iki kâse daha az ama içine kaşık girince sulanmayan, kaskatı bir yoğurt olurdu. Mutfakta ya da sofrada kullanılacak kadarını ayırdıktan sonra geri kalanıyla yapardı yoğurdu.

Alüminyum denilen abukluk henüz evlere girmemişti. Yoğurt kaseleri bakırdandı. Pırıl pırıl kalaylı. Yine pırıl pırıl kalaylı bir bakır kepçeyle, sütü, yukarıdan (kaymak pütürlü olsun diye) dökerek doldurduğu kâseleri yuvalarına usulca bırakır, her birine çay kaşığıyla maya çalar, üzerlerini tertemiz bir yorganla kat kat örter, soğumaya bırakırdı.

Loş, kalın duvarlı, serin mutfakta, kimi zaman yavaşlayan ama sabahtan akşama hiç sönmeyen koca ocağın (bir uçtan bir uca) yanı başında, içi saman döşeli tahta bir sandık dururdu. Yuva buydu. Her kasenin o yuvada çukurca yeri vardı.

Son kaseyi de yuvasına yerleştirince, yakında kim varsa:

"Şimdi bir iki lokma atıştırabilirim... Çayımı getiriver..." der ve kahvaltı masasındaki yerini alırdı.

Ben de oralardaysam:

"Gel bakalım torun ağa... Ekmeğe yağ sürelim.. Beraber yiyelim." der ve beni kucağına alırdı. Masada haşlanmış yumurtaları görünce:

"Tavuklar sana kahvaltılık bırakmış, git al diyecektim... Sen gitmiş çalmışsın yumurtaları..." der, ben de "çalmışsın diiil... almışsın diiceksin haminneeee." diye feryadı basınca, kahkahayı patlatırdı...

Kahvaltı süresince annem ve halalarıma o gün yapılacak işleri sıralar görev dağılımı yapardı. Annem, onun için "şehir kızı"ydı. Tahta ovmak, odun yarmak, su taşımak gibi ağır işleri tek başına yaptırmaz, halalarımın yardım etmesini isterdi.

Bütün işler ne kadar yorucuydu!

Şimdi düşünüyorum: Yaşamak yorgunluktu.

Çevremdeki bütün büyükler için ölüm "dinlenmek"ti. Çamaşır yıkanacaksa suratlar biraz asılırdı. Çünkü elektrik denilen şey yoktu.

Öyle olunca da köyde henüz hiç kimsenin evinde elektrikli alet de yoktu.

Buzdolabı, çamaşır makinesi, fırın, süpürge henüz girmemişti evlere. Hele televizyon İstanbul'daki elektriği olan evlerde bile yoktu.

Yiyecekler tel dolaplarda korunurdu. Yemekler ekşiyip, bozulmasın bir anlamda atılıp ziyan olmasın diye piştiği gün tüketilirdi. O nedenle mutfakta her gün tencere kaynardı. Parça et ya da kıymanın artanı hemen kavrulur, özel kaplarına konur tel dolabına kaldırılırdı. Böylece son kullanım tarihleri birkaç gün uzatılmış olurdu.

Dikdörtgen biçimindeki küvette saklanan kavrulmuş kıyma, babamin en sevdiği yiyecekti. Yaprak döner gibi keser, iki dilim ekmeğin arasına koyar, sandviç yapardı. Sahanda ısıtıp hiç yağ eklemeden üzerine yumurta kırardı.

Otel sahibi oldu. Aşçılar onun için kıyma kavurur, tıpkı tel dolaptaki kaba benzer bir kaba koyar, buzdolabının bir rafına kaldırırlardı. Canı çektiği zaman gider, kendine gençlik yıllarındaki sandviçten yapardı. Onu sandviç (adını Cemalaga koymuştum) yaparken görürsem:

"Rica etsem bir Cemalaga da bana yapar mısın?" derdim.

"Emrin olur torunaga..." derdi.

Elektrik konusuna döneyim, özetle bütün işler kol gücüyle görülürdü. Akşamları evin içi gaz lâmbalarıyla aydınlatılır; gece uyanan olursa, tersi dönmesin diye merdiven başlarına, helâların musluk taşlarina idareler (lâmbanın küçüğü) bırakılırdı.

Kış aylarında hava erken karardığından, sabah olmak bilmezdi. Yapacak iş yoksa, yatsı ezanından sonra yataklar serilirdi.

Misafir ağırlandığı geceler, odalarda süslü, ayaklı, büyük silindir şişeleri fânusla korunan (bu nedenle adına da fânus denirdi, şimdi antika oldular, para ediyorlar) gaz lâmbaları yakılırdı.

"Bu sözümü unutma..." diyerek söyledikleri

Ne gün, ne oldu, ne yaptım ya da ne yapmadım da aşağıda sıraladığım öğütleri verme gereğini duydu acaba! Gerçi, söylediği sözün içeriğinden gerekçesi anlaşılıyor ama, tam bilemiyorum!. Kulağımda kalmasına karşın hepsi de bana söylenmiş olmayabilir. Fakat kişiliğimi

oluşturan davranış biçimlerimin tamamına yakınında bu öğütlerin ("insan yedisinde neyse yetmişinde de odur" diyen bir özdeyişimiz var ya) payı olduğunu kesinlikle biliyorum.

On yedi yaşındayken bir toprak ağasıyla evlenmiş. İkisi oğlan, ikisi kız ona dört evlât vermiş. Köy koşullarında ömür tüketmiş bir Türk anası, bu sözleri beynindeki hangi imbiklerden geçirerek söylemiş acaba!

Şu anlatacaklarım "acaba"nın yanıtsız kalmamasına yardımcı olur belki.

Okula gittiğim yıllar, yaz aylarında genellikle çayırda talim yapan askerlere yoğurt satardım. İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Herkesin yüzü asık, gözleri kaygılıydı. Kale'nin içerisi asker kaynıyordu (birazdan Kale'yi anlatacağım)... Marşlar söyleyerek; postallarının, sırtlarındaki çantalarının, palaskalarına asılı kasatura ve mataralarının çıkardığı; uygun adımlarına uygun sesler köyün içinde yankılanarak rap-rap-rap çayıra geliyorlar; harman yerlerinden kalan düzlükte talim yapıyorlar... her gün.

Sırası geldi, üzülerek söylüyorum, Oktay Çevik'in ve Sergen Yalçın'ın köyü Kilyos'ta, o yemyeşil çayırın yerine "stadyum" demek iltifat olur, sözde bir top sahası yapılıyor! Hilkat garibesi. Yıllardır bitmek bilmiyor! Futbola meraklı olduğum için ilgilendiğimi sanmayın. O acayip sahanın tam orta yuvarlağı dedem Ahmet Ağa'nın harman yerine rastliyor iyi mi? Her geçişte, özellikle yaz aylarında, dövene binip, samanlarda yuvarlanmak geçiyor aklımdan. Sayın ilgililer, ya futbol sahasını bitirin, ya da benim çayırımı, harman yerimi geri verin. Bunu kendi öz malimi istercesine istiyorum. Çünkü onu bana veren siz değilsiniz, o mübarek bir insan, Pertevniyal Valide Sultan (bu hayırsever insana birazdan sıra gelecek) ... Eğer bir gün tamamlarsanız adını Valide Sultan Stadyumu koyun (bu inceliği gösterin, bir kadın adını ilk kez bir stadyuma siz koymuş olun). Bunu bir öneri ya da vasiyet olarak da kabul edebilirsiniz...

Eveet.

Bu kadar dertlenmek yeter. Bizler yani çocuklar, çayırda talim yapan erleri bir kenardan izlerdik. Kimi zaman, gelirken bir masa getirirlerdi... Tahtadan, kalın bacaklı... Üstüne bir tüfek koyarlar. Başlarındaki komutan sırayla çağırır... Çağrılan, sert adımlarla masaya yaklaşır... önce komutanı selamlar... ve şunları söylerdi (bugünkü gibi aklımda):

"Deneme masası gerisinde, kabza kavrayıp... nişan alıp... tetik düşürmeye geldim komutanım!"

O gider, arkadaki gelir, talimi hepsi tamamlayınca, dinlenme verilirdi. Yıllar sonra, "İkinci Dünya Savaşı'na girseydik, bu talimler bize ne kazandırırdı acaba?" diye düşündüğüm olmuştur. Neyse.

Dinlenme verilince, askerler, biz yoğurt satan çocukların başına ter ve postal kokuları içinde yığılırlar, yoğurt alırlar, parası olmayan arkadaşlarıyla paylaşarak kendi kaşıklarıyla yerlerdi.

Dedem, taşıyabileceğim kadar kâse alan bir saplı sandık yapmıştı. Tahtadan. Yoğurdun küçük kâsesini 5, büyüğünü 10 kuruşa satardım. Günlük kazancım benim olur, gerektiğinde harcamak için, konsolun bana ait çekmecesinde biriktirirdim (Türk Lirası'ndan sıfırların atıldığı günler, kuruşlarıma kavuştuğum için ne kadar sevinmiştim).

Bir gün, kendisi de yoğurt satan, benden iki üç yaş daha büyük bir arkadaşım yani rakibim (yiyenler haminnemin yoğurdunu daha beğenirdi, ne özenle yaptığını anlattım, biliyorsunuz) elinde incecik bir dergiyle geldi:

"Satıyorum, alır mısın?" dedi.

"Nedir o? Ver bakayım.."

"Oku bak, ne yazıyor Büyük Dünya Hava Yarışı... Türk Kuşu uçağıyla bizim pilotlarımız da yarışıyor. Çok heyecanlı... Abimindi bana verdi. Sat, parası senin olsun dedi "

"Hepsi bu kadar mı?"

"Bu kadar olur mu? Okusana, dünya yarışı... Bir dergiye sığar mı!

Bunun gibi kırk tane daha var..."

"Kaça?"

"Tanesi 3 kuruş..."

"Hepsini birden mi satıyorsun, tek tek mi?" "Sen nasıl istersen. O kadar paran varsa hepsini birden de satanım." "Bunu alayım... Akşam okurum. Beğenirsem yanın bir tane daha alınım. Beğenmezsem geri getiririm.. Belki haminnem de istemez, kızar..."

"Sen geri getirirsin ama ben paranı geri vermem!"

"Neden o?"

"Eskime payı... Bir yerine bir şey olursa!"

"Olmaz ama... neyse... pekiyi, kabul... Al bakalım 3 kuruşu..."

"Haa, bi dakka, beğenir de almaya devam edersen, caymak yok. Hepsini alacaksın."

"Olur. Hepsini alırım..."

Eve dönünce anneme "bak, ne aldım" dedim. İnceledi. dergi değil on altı sayfalık bir fasiküldü. Daha önce her hafta cumartesi günleri yayınlanmış. Bu fasikülleri, kapaklarını attıktan sonra ciltletenler bir serüven romanına sahip olmuş. Aldığım birinci fasikülmüş...

Haminnem görünce, bir şeyler söylemek ister gibi oldu ama, vazgeçti, aldı, şöyle bir inceledi, sordu:

"Kaç para verdin buna?"

"3 kuruş. Bu gece okuyacağım. Beğenirsem yarın bir tane daha alacağım..."

"Hepsi kaç tane?"

"Kırk..."

İçinden, çabuk çabuk bir hesap yaptı:

"120 kuruş! Ver onu, önce ben okuyayım. Harçlığından bu kadar parayı çarçur etmene değer mi değmez mi yarın söylerim sana..."

Ertesi sabah, kahvaltıya indiğimde her zamanki yerinde oturuyordu. Dergi, masanın bir köşesinde duruyordu. Karşısındaki sandalyeye oturdum:

"Okudun mu haminne?"

"Okudum."

"Alıyor muyum?"

"Alıyoruz..."

"Nasıl yani!"

"Türk Kuşu'nun pilotları yaman şeyler. Dünyayı dolaşacaklar. Anlaşılan başlarına gelmedik terslik kalmayacak... Çok heyecanlı. Sen alıp getirdikçe, önce ben okuyacağım... 120 kuruşun yarısını da ben vereceğim. Hepsini veririm ama, kazandığın ilk parayla kendine ilk kitabını almanın zevkini tat... Ömür boyu hatırla."

Ev halkının elini ayağını birbirine dolatan, onu bilmeyenlere "abartıyor" dedirtecek bir huyu vardı: Yorgun ve aç olanı sofrada bekletmemek!

Büyükbaş hayvan sahipleri, sürüyü otlatan sığırtmaça akşam yemeği verirdi. Sırayla. Sıranın bizde olduğu akşamlar, haminnemi görmenizi çok isterdim. Ev hali bu, bir nedenle eğer sofra gecikmişse (avlunun bir köşesindeki masaya kurulurdu sofra):

"Oturdu çocukcağız sofraya... nerede çorbası!.." diye kendini paralardı.

Çift dönemlerinde ise bu telâşı, yanaşma sayısına eşit oranda üçe, beşe katlanırdı. Hemen her akşam, bir yerlerden seslenir ve koyduğu kuralı yinelerdi:

"Biz gebermedik açlıktan, sonra yesek de olur... Adamlar yorgun... Bekletmeyin sofrada... Verin yemeklerini bir an önce."

Kulak verin bu sözlere

İşte bu bilge kadının, yeri geldikçe bana verdiği öğütlerden, aklımda yer edenler:

* Hiçbir şeyde aşınıya kaçma.

* Fazlanın peşinden koşma. "Yeter" demeyi bil.

* Ziyankar olma.

* Kimseye zarar verme.

* Zarar göreceğin düşüncesizliklerden kaçın.

* Yanında çalışanı evden biri olarak gör. Ona yediğin yemekten ikram et.

* Bilmediğin işe karışma.

* Bilmeyenle tartışma, bilmediğin konuda inatlaşma.

* Önce öğren, kendine güven, sonra "biliyorum" de.

* Yemek, emektir.

* Sofraya ne geldiyse, önüne ne konduysa ye.

* Yemek yerken burun bükme. Yüzünü ekşitme. Beğenmediğini belli etme. Önce ye, bitir, ne diyeceksen sonra de.

Bu öğüdünü özellikle yabancı bir yerde, misafirlikte yemek yerken uygulamaya dikkat ederdim. Kendi evimiz için gereksiz bir uyarıydı. Hele onun pişirdiği yemeklere burun bükmek (bugün bile burnumda tütüyor otlu pidesi, mevsiminde kabak çiçeğiyle yaptığı zeytinyağlı dolması, yufkasını kendi kalınca kalınca açtığı ıspanaklı böreği, kıymalı ebegümecisi, kuru fasulyesi, bulgur pilâvi, pekmezli su muhallebisi...), yüz ekşitmek mümkün müydü! Aslında ben yemek seçen, onu bunu beğenmeyen bir çocuk değildim. Hele yemeği bitirdikten sonra "hoşuma gitmedi" desem ne olur demesem ne olur! Karnım doymuş bir kere; "yâ Rabbi şükür" derim olur biter. Bugün de

böyleyim. Dahası (ukalalar, densizler, yokluk bilmeyenler: "damak zevkim" diyor) tadı, tuzu, kıvamı ne olursa olsun, yemeğe emek vermiş herkese "eline sağlık" derim...

Bu kural bir gün, bir Kurban Bayramı günü, akşam yemeğinde burun bükmek, yüzünü ekşitmek hafif kalır; tümüyle uçtu gitti aklımdan, hatta sofraya oturmadım... kendimi bahçeye attım.

Hayretle, yuvalanından fırlamış gözlerle, peşimden baktıklarını görür gibiydim. O güne değin görmedikleri bir Vural vardı karşılarında... Ben ise o güne değin görülmedik bir durumda olduğumu kavrayacak akıl düzeyinde değildim. Çevremle ilişkim kalmamıştı! Nedir bu halim?

Beynim, yüreğim, midem, yüzüm, ellerim, dizlerim, bacaklarım, sesim, dilim, dişlerim, gözlerim, kulaklarım birbirinden kopmuş dağılmıştı sanki! Hiçbirine hakim olamıyor, söz geçiremiyordum. Hepsi kendi bildiğini okuyordu. İçimden sürekli öğürmek, kusmak geliyordu.

Yıllar sonra, bu konuyu açtığımda, bir doktor arkadaşım: "Şok!" dedi.

"Ne şoku? Çocuklar şok geçirir mi?"

"Geçirir. Hayatının geri kalan yıllarını ruhsal çöküntü içinde sürdürenlere bile rastlanız. Anlattığın hikâye gerçekten şok edici. Doğrusu iyi atlatmışsın."

İzin verirseniz, olaya açıklık kazandırayım. Doktor arkadaşımın "anlattığın hikâye gerçekten şok edici" dediği neymiş anlatayım.

Evlerimiz yakın, ben yaşta bir arkadaşım vardı. O bize gelir, ben onlara gider, birlikte oyunlar icat ederdik.

Bir gittiğimde bahçede bir kuzuyla hoplayıp zıpladığını, çimenlerin üzerinde onunla yuvarlandığını gördüm.

Oyuna ben de katıldım. Anlatılmaz güzellikte bir yaratıktı. Bembeyaz, kıvır kıvır tüyleri, sarkık kulakları, kapkara bir ağzı ve yine kapkara kocaman gözleri vardı. İnsanın gözünün içine öylesine hüzünlü, kendine acındırarak bakardı ki... Gider, boynuna sanılır öperdim.. Öyle dururdu, öpülürken! Bizi kovalar, düşersek gelip burnuyla itekler... Köpekler gibi ön ayaklarını omzumuza atar, saatlerce bıkmadan, ürkmeden, kaçmadan bizimle oynardı. Yorulup, nefes

nefese kalınca, üçümüz birlikte çimenlere uzanıp dinlenirdik.

Bir gün yaptıklarımızı haminneme anlatınca:

"Koyun kuzunun delişmenini de senden duyuyorum... zıpının teki o her halde!.." demişti.

O günden sonra adı Zıpır oldu. Sonuçta ve doğal olarak, üçümüzün zıpırlıkları o büyüdükçe azalmaya başladı. Bir yılın içinde boynuzlanı kıvrım kıvrım bir koçtu artık bizim Zıpır.

Devamını uzatmak, acıklı çocuk romanlan yazanlar gibi duygulanınızı sömürmek istemiyorum.

Arkadaşımın babası Zıpır'ı meğer kurbanlık olarak besleyip büyütüyormuş. Bir insan, eliyle beslediği o güzelim kuzuya, bir kerecik gözlerini görmek yeter, nasıl kıyar! Onun o bembeyaz boynuna nasıl bıçağı vurur, kanını fışkırtır!...

O bayram kesmişler, etinden bize de göndermişler. Sofraya gelen onun kavurmasıymış...

Haminnemin kavurmayı sofraya getirirken: "Zekiye hanımlanın eti çok güzelmiş, hakiki kıvırcık..." dediğini duyunca dünyalar başıma yıkılmıştı. O gün bugün bana kimse kurban kavurması yedirememiştir. Şok buysa şayet, ben o şoktan kurtulmak istemiyorum.

Haminnemin öğütlerine devam ediyorum:

* Zamanı bekle.

* Kimsenin kabahatini yüzüne vurma.

* Arkadan konuşma.

* Söz dinle.

* Arkadaşlarınla, ama iyi arkadaşlarınla iyi geçin. Dost kaybetme. İnsanları kırma, darıltma, gücendirme, kendinden soğutma.

* Kendini zorla sevdirmeye çalışma. Seven sever.

* Sevgi zor kazanılır. Kaybedersen yerine koyamazsın.

* Doğurganlık insanın başıyla, sıçırganlık kıçıyla ilgili bir olaydır. Bu sözünü, yedi-sekiz çocuk doğuran kadınlar için söylemişti.

"Doğurmadan önce, aklını kullan, ne bu, sıçar gibi çocuk peydahlanır mı?" demeye getiriyordu.

Bilge kadının torunuyuz ya, ben onun bu sözüne bir başka boyut kattım. Örnek vereyim: Batı müziği formları içinde senfoni en çetrefil olanıdır. Türk besteciler arasında bir-iki senfonisi olanlardan övgüyle söz edilir. Batı'da sayı artabilir, çünkü müzik onların müziği; örneğin koskoca Beethoven, dokuz senfoni bestelemiştir; Mozart biraz daha doğurgan diyelim, onun kırk yedi senfonisi var. Yüz dört (rakamla 104) senfoni besteleyen Franz Joseph Haydn bence (kimse alınmasın üzerine basarak söylüyorum bence) doğurgan değil sıçırgandır! Bu değerlendirmem yazarlar için de geçerlidir!

Ekmek

Benim için "ekmek" dedem Ahmet Ağa'dır.

Irgatlardan daha çok ve daha hızlı çalışan bir ağaydı. Bugün yaşıtım olan ve gençliklerinde Ahmet Ağa'ya yardım eden arkadaşlarım:

"Deden tarlada tırpan sallarken (yani, ekin biçilirken), bize üç boy fark atardı. Peşi sıra demet bağlarken tik nefes olurduk..." der.

Ahmet Ağa'yı ekmekle eşdeğerde görüşümün nedeni şudur:

Tarla sürülür (iki öküzün çektiği pullukla)... tohum serpilir... toprak devşirilir... başaklar boy verince biçilir... demetlenir... harman yeri hazırlanır... dövenlerin çakmak taşları yenilenir, bilenir... demetler harmana serilir... öküzlerin çektiği dövenin altında samanından ayrılan buğday taneleri savrulur... taneler çuvallara doldurulup değirmene götürülür, öğütülür, un olur... un evin yanındaki ambara kaldırılır... bütün bir yıl ekmek olur, sofraya gelir.

Yazdan kışa ve tekrar kıştan yaza taşan bu zahmetli uğraşın her aşamasında, yanında çalışanlar kadar o da ter akıtmıştır.

Tarladan başlayıp sofraya nasıl geldiğine, yaşayarak ve izleyerek tanık olduğumdan, ekmeğe büyük saygım vardır. Kırıntısını bile atmam, üzerine basmam. Ayrıca yiyeceklerimin liste başıdır. Her şey ekmekten sonra gelir.

Bugün bile taze ekmek kokusu beni alır, haminnemin fırından çıkardığı, yuvarlak ekmek tepsisinin başına götürür. Sımsıcak, esmer, mis kokulu ev ekmeği..

Evdekiler bu sevgimi bildikleri için, beni finna sıcak ekmek almaya göndermezler. Çünkü, hâlâ, kilolu olmamaya dikkat ettiğim bu yaşımda bile, bir tane de kendim için alır, eve yiye yiye dönerim...

Kurulu zemberek düzeniyle çalışan, ancak kış aylarında ocak başında dinlenme olanağı bulan dedem Ahmet Ağa, evde varlığı ile yokluğu belli olmayan bir insandı. Söyleyeceklerime hayret edebilirsiniz:

Ancak bayramlarda elini öptüğümde o da beni yanaklarımdan öperdi.

Fakat, bir gün olsun, kucağına alıp sevdiğini hatırlamıyorum. İçten, çoşkuyla güldüğünü, kahkaha attığını görmedim.

Bize haydi de yanında çalışanlara bile kötü söz söylediğini ya da terslendiğini, bağınıp çağırdığını, payladığını duymadım.

Yavaş ve sevecen bir ses tonuyla konuşurdu. Şarkı söylemezdi, belki de bilmezdi; söyleyene (anneme, halalanıma örneğin) eşlik bile etmezdi (engellemezdi de).

Köyde ilk radyoyu o almıştı. Pilli, kulaklıklı bir radyoydu. Kendisi dinlemezdi. Köyde yine ilk gramofonu o getirmişti eve. Şehre indiğinde ısmarlanan plakları da o getirirdi.

Islık çalmazdı; uğursuzluk sayardı.

Kahveye çıktığında fazla konuşmaz daha çok dinlerdi. Ihlamur içer, kâğıt oynamazdı. Kimseyi kötülemez, kimse hakkında dedikodu yapmazdı.

Kediyi, köpeği sever onlara fiske vurmazdı. Çift sürerken öküzleri okşardı.

Ev halkının davranışlarına, kılık kıyafetlerine, oturup kalkmalarına karışmaz, hiç birimizin üzerinde baskı kurmazdı.

Beş vakit namazını kılar; sıcak yaz günlerinde, tarlada susuzluktan öleceğini de bilse orucunu tutardı.

Çevresine saygısı inanılmaz incelikteydi. Haminneme adıyla değil "huuu" diye seslenirdi. Gece ya da gündüz eve dönerken, avlunun kapısına varmadan, "ben geliyorum... toparlanın" dercesine birkaç kez yüksek sesle öksürürdü. Böylelikle ne bizi istemediği durumda yakalamiş, ne de biz onun istemediği durumda yakalanmış olurduk. Özellikle halalarım ve annem, hemen her gün sigara içerken yakalanmaktan bu uyarılar sayesinde kurtulurlardı.

"Şıngır mıngıır..."

Bizim evin beş on metre gerisinde Rıza Çavuş'un evi vardı. Rıza Çavuş dedemin ağabeyiydi. Birkaç yaş daha büyüktü. Askerde çavuşluk yaptığı için rütbesi kendisine isim olarak da yakıştırılmıştı. Eşi, Uskumru'dan gelin gelen Seher yengemizdi. Çocukları yoktu. Daha sonralan küçük halami (Sündüs Hala) evlât edindi. Halam onlara taşındı. Onlan anne-baba bildi.

Rıza Çavuş, dedemin aksine, elini ağır işlere sürmezdi. Onun genellikle mağaza dedikleri avadanlıkta, alet edevatın onarımı, bakımıyla uğraştığını görürdüm. İşi olmadığı zamanlar, minderinde, pencere önünde oturur, sarma sigarasını tellendirirdi. Yaz kış beyaz yün çorap giyerdi. Sakallıydı (o nedenle ben Sakallı Dede derdim). Sert bakışlıydı. Yüzü gülmezdi ama beni çok severdi.

Evdekilerin aklı bende kalmadan, yani düşüp kalkmadan kendi başıma gidebildiğim ilk yer Sakallı Dede'min evi oldu. Günde on kez de gitsem bıkmadan, usanmadan karşılıklı aynı oyunu oynardık.

Onların sundurma kapısına varınca, içeriye seslenirdim (sözde çıngirak çalıyorum):

"Şıngır mıngur..."

"Kim oo?"

"Aç kapıyı... ben geldim..." Kapıyı açar, beni kucaklar: "Çıngırağım hoşgeldiiin. Ne istiyorsun?" "Dedemin burada tütün tabakası kalmış..." " Beni tekrar kapının önüne bırakır. Yalandan öfkeyle: "Haydi bakiim. Deden de halt etmiş sen de..." Okul çağıma girince, bazı işlerde benden yardım istemeye başladı: "Mağazadan şunu getir...", "bunu mağazaya götür...", "git bi bak, mağazada bir yerde olacak..."

İstanbul'a gittiğimizde kimi dükkânlarda "elbise mağazası", "kundura mağazası", "oyuncak mağazası" gibi isimler okuyunca, bizim köydeki içinde tırpanlar, oraklar, pulluklar, boyunduruklar, dövenler... daha bir sürü alet olan yere niçin "mağaza" dediğimizi düşünürdüm. Biz onları satmıyoruz ki!

Yıllar biraz daha geçinde, özellikle kovboy filmlerinde kapısında

magasin yazan yerlerin bizdeki hırdavat satan nalbur dükkânlanı olduğunu kavradım.

Ahıska Türkleri, Gürcistan'dan gelirken (kökenimiz, ileride anlatacağım) bu alet-edavat sakladıkları yerler mağazaya benzediği için, dillerine yerleşmiş, bu ismi de beraberlerinde getirmişlerdi. Su taşıdıkları omuz askısına kuplisa, hayvanların yazın yattıkları alana da tokara dedikleri gibi...

Rıza Çavuş elbette yok da. O sundurma da yok, mağaza da yok işin acısı.

Aklımda yer eden isimler

Köyü tanıdıkça, hatta yıllar içinde çevreyle bütünleşip, haşır neşir oldukça, yer ve semt isimlerini kimin, kimlerin koymuş olabileceğini merak etmeye başladım. Şu güzelliklere bakın bir:

Çukurdeniz (bizim mahalllenin, sert, haşin kumsalı) Pilavkaya (aynen kaşıklanan bir tepsi pilâvdan kalan tepecik gibi) Değirmen Bayını (yeldeğirmeni varmış, şimdi yok) Gümüş Nalça Tepe (ormanın içinde tepelik bir yer) Kokmuş Pınar (Cenevizli ustaların yaptığı su terazileriyle suyu Kilyos Kalesi'ne ulaştırılan ilk kaynak)

Terazi Mahallesi (adını su terazisinden alıyor)

Laleli Tepe (ayrıntılarıyla anlatacağım)

Fındıklı Geçit (adı kalmış, fındığı yok)

Ağlamış Dede (mezarlık, hüzünlü ama anlatacağım, kitabı belki bu bölümle tamamlanm)

Verdiğim bu tanıtım bilgilerine renk katacağını umarak "anlatacağım" dediğim ayrıntılara geçmeden önce, Kilyos'un genel konumuna (olayı tarih kitabı ya da reklâm broşürü haline dönüştürmemeye çalışarak) değineyim.

Okul, cami, kışla üçgeni

Türk toplumsal yaşamının bu üç simgesi (tebeşir, gülsuyu, postal kokulu üç mekân) ben doğduğumda, bilerek ya da rastlantı sonucu gerçekten üçgen oluşturacak biçimde bir aradaydı Kilyos'ta. Daha düne kadar da öyle kaldı. Cami ile okulun arası on beş metre var ya da yoktu. İçinde kışlayı barındıran Kilyos Kalesi ise elli metre ileride ve onların tam karşısındaydı. Kuşkusuz gene orada.

Bu yapıların en görkemlisi Kale'ydi. Önünde aynı görkemde bir çınar ağacı vardı (bugün ikisi de var, öyküleri az sonra). En sevimlisi okul binasıydı, bugün yok.

İnsan o güzelim binayı hatıra diye saklar, müze yapar.. sergi salonu yapar.. dernek lokali yapar.. kütüphane yapar.. istese ne yapmaz ki; en kolay olanı yaptılar.. yıktılar.

Cami ise, bu üçlünün en huzur vereniydi (on, belki yirmi misli büyüğü yapıldı ama o duruyor ve de o koca camiden daha güzel).

Okul taş temel üzerine yapılmış ahşap bir binaydı. İlkokula burada başladım, üç yıl okudum. Birkaç basamak merdivenle çıkılan kapının girerken sağ tarafına düşen yanında, bronz bir çan vardı. Ucundan ince bir zincir sarkan kurşun topuzu sağa sola çarptırınca, güçlü ama cırlak olmayan bir ses çıkarırdı.

Derse giriş ve çıkış zamanını duyurmak için çalınırdı. Arada, daha çok girişlerde biz öğrenciler de çalmak için birbirimizle yarışırdık. Ders sonlarında ise bir arkadaşımızın babası ve okulun hademesi olan Hasan Amca çalardı.

Ben uzun süre Hasan Amca'ya "hademe" diyememiştim. Hademe bana yakışıksız bir söz gibi gelirdi. Nereden bileyim, hademenin Arapça yarayan, yarar anlamlarındaki hadim (ha hecesini uzun okuyun) kökünden geldiğini!

Okulun iki dersliği vardı. Birler, ikiler ve üçler bir arada; dörtler ve beşler bir arada fakat ayrı gruplar halinde otururduk. İlk üç sınıfı oluşturan bizlerin öğretmeni Suat Hoca'ydı. Kısa boylu ve gövdesi hafifçe ōne eğik olduğundan velilerin hatta bizlerin "Kambur Hoca" demesine aldırmayan, sevimli bir öğretmendi. Öbür grubun öğretmeni

Selma Hoca'nımdı.

Üç sınıf birada okumak bana çok eğlenceli gelmişti! Kendi sınıfımla ilgili dersleri çalışmak yerine, öbür sınıfların çalışmalarını izlemek hoşuma giderdi! Kulağım onlarda olduğu için, kendi dersime yoğunlaşamazdım.

En güzeli de müzik dersiydi. Çünkü, sınıf ayrıcalığı yoktu. Bütün sınıflar hep birlikte okul şarkıları, marşlar söylerdik. "Harbiye Marşı"nın birkaç ders arka arkaya "Yaaaşa vaarol Haarbiye" diye başlayan ve çoğunun ne anlama geldiğini bilmediğimiz sözlerini (mesela: yıkılmaz satvetinle... ahfadıyız... yadıyız... nigahbanıyız... şahikalar...) ezberlemeye ve boyun damarlarımızı şişire şişire; usulüne uygun tempoda söylemeye çalışmıştık.

Okulun yönetiminden de sorumlu olan Kambur Hoca, her öğrencinin pazartesi sabahları bir kuruş (yüz para) getirmesini tembihlemişti. Toplanan parayla okula tebeşir, silgi, temizlik malzemesi alınırdı.

Bana: "Sen ağa torunusun iki kuruş getireceksin..." demişti. Evdekiler bu isteği "olabilir" buldular. Ses etmediler.

Bir süre sonra: "Evdekilere, Suat Hoca yardım paralarını birer kuruş artırmış, pazartesiye üç kuruş götüreceğim de tamam mı?" dedi. Babamın sorun yapmadığı bu istek, haminnemi kızdırdı:

"Sen, pazartesi günü yine iki kuruş götüreceksin. Kambur Hoca, niye üç kuruş getirmedin diye sorarsa, aynen şöyle diyeceksin; dikkatli dinle, şimdi söyleyeceklerimi aynen tekrarlayacaksın: Haminnem biz para sıçmıyoruz, dedi, diyeceksin... anladın mı?"

Bir süre çevreme şaşkın baktım. Haminnemin ağzından ilk defa böyle acayip bir laf duyuyordum:

"Anladım. Ama, ben bunları söyleyemem haminne..." dedim. "Niye?"

"Hoca kızar sonra..."

"Kızmaz... Korkma. Haminnem biz para sıçmıyoruz, dedi de sen, gerisine karışma. Kızacaksa bana kızsın. Hem kızacak ne var bunda!"

Pazartesi sabahı, Suat öğretmenin masasına usulca iki kuruş bırakmış sırama doğru yürüyordum, arkamdan seslendi:

"Ağa torunu... bir dakika... bak bana." Durdum, döndüm. "Bu iki kuruşu sen mi bıraktın?"

"Evet öğretmenim..."

"Senden üç kuruş getirmeni istemiştim."

"Haminnem vermedi öğretmenim... şey dedi..."

Sustum... Arkasını getiremiyordum lâfin... Bir süre gözlerimin içine bakarak bekledi... Sonra sesini yükselterek, biraz da sinirli, sordu:

"Ne dedi haminnen oğlum... söyle duyalım.. "

"Biz para sıçmıyoruz... dedi, öğretmenim,"

Suat öğretmen, bir anlık şaşkınlıktan sonra giderek krize dönüşen kahkahalarla gülmeye başladı... Arada bir duruyor, gözünden akan yaşları siliyor, soruyordu:

"Gerçekten böyle mi dedi?"

"Evet... böyle dedi ögretmenim."

Benim söylediğim lafı durmadan tekrarlıyor ve ardından da basıyordu kahkahayı. Onun bu hali sınıfa da yansıdı. Bütün arkadaşlarım gülmekten başka iş yapamaz oldular.. Arada ben de tabii. Öğretmenin kızacağını zannederken sınıf bayram yerine dönmüştü. Bütün çocuklar ayaktaydı..

Sonuçta:

"Bugün çalışamayacağız... Bizim sınıflara izin veriyorum... Herkes evine gitsin..." dedi.

Aynı günün akşamı, elinde bir hanımeli saksısıyla haminnemi ziyarete geldi. Çiçeği hanımı yetiştirmiş, armağan göndermiş. Haminnemin elini öperken bile gülmekten kendini tutamıyordu.

Getirdiği hanımelini dedem avlunun güneş alan yanına dikti. Yerini sevdi. Tuttu. Büyüdü.

Yazları, çiçeklerini açıp etrafa kokusu yayılmaya başladığı zaman, bu gülünç olayı unutturmamaya çalışıyor gibi gelirdi bana.

"Okunuyoooo!.."

Okul, cami, kışla üçgenini oluşturan ikinci yapı cami, benim doğumumdan iki yıl önce yapılmış.

Dört köşe. Ev gibi. Çatısı kiremit döşeli. Kısa, tombul, kesme taştan, boyu damıyla eşit yükseklikteki minaresi olmasa, cami demezsin. Namaz aralarında yaşlıların oturup sohbet ettikleri küçük bir avlusu var. Ortasında genç bir atkestanesi ağacı büyümeğe çalışıyor (şimdi koca ağaç, dalları çatıyı aşıyor). Bahçe kapısının karşısına gelen duvarin dibinde musalla taşı. Dualarla ahirete uğurlandıkları sırada, ölenlerin, yattıkları tabutun içinde veda töreninin bitmesini bekledikleri yer.

İbadetin dışında, o günler köyün üzerinde uhrevî, semavi bir esinti yumuşaklığında dolaşan ezan sesinin kaynağı da burasıydı.. Kendini bu dünyanın hırsına kaptıranlara bir de öbür dünya olduğunu günde beş vakit hatırlatan bir uyarı...

Ezan sesi aslında ezanı okuyanın sesidir.

Köye elektrik geldikten sonra da bir süre bu küçük camide, imam ezanı minareye çıkarak, kendisi okudu. Ezanın müzik dokusuna yatkın güzellikte ve güçlü sesi olan gençlere de ezan okuturdu. Hatır için bet seslilerin minareye çıkıp böğürmesine izin vermezdi.

O günlerin, kulağımda yer eden sabah ezanı, uyandırmak için yanağımı okşayan annemin eli, yüzümde dolaşan nefesi gibiydi.

Yatsı ezanı ise (namaz kılana da kılmayana da) insanın uykusunu başına sıçratmadan, yatma zamanı geldiğini bildiren sevecen bir duyuruydu.

Kışlada da öyle değil midir? Yat borusu, "yataklara hücum" der gibi çalınmaz. Koğuşları dolaşan yavaş, sakin ninnidir. Silensio.

Ramazan aylarında, iftara yakın saatler evlerde koşturmaca içinde geçer. Elleri ayaklanı birbirine dolanan büyükler, mutfakta ayakaltında dolaşmayalım, bir de ezan okunur duymayız (!) kaygısıyla, biz çocuklanı buraya, işte bu minarenin altına gönderirlerdi.

Ok gibi fırlamaya hazır bekleşirken, minarenin şerefesindeki imam, ezan okumak için elini kulağına götürdüğü an: "Okunuyooo..." diye bağrışarak evlerimize koşardık.

Bir yarışma programında Mehmet Ali Erbil, ilk kez duyduğu "eli kulağında" deyiminin ne anlama geldiğini bilmediğini birkaç hafta arka arkaya yinelemiş durmuştu. Tahminler yürütmüş ama, sanırım tam karşılığını bulamamıştı.

Müezzinler ezan okurken, sesler dağılmasın diye, iki ellerinin başparmaklarını kulaklarına dayar ve avuçlanıyla bir tür megafon yaparlardı. İşte, bir müezzinin eli kulağındaysa, az sonra ezan okumaya da başlayacak demektir. Bu benzetmeyle, oluşmasına az kalmış bir işlev, olay, olgu için "eli kulağında" denir. Ne olacaksa, az sonra olacak anlamı taŞır ve olur da.

Birinci Belgesel

Okulu anlattım, camiyi anlattım, şimdi sıra bu kitapçığın iskeleti sayılabilecek kışlaya, daha doğrusu iki önemli oluşumu anlatmaya geldi.

Birincisi: Kilyos'u Kilyos yapan olgu.

İkincisi: Beni Kilyoslu yapan olgu.

Her iki olguyu da anlatabilmek için tarihin küllerini eşelemek gerektiğinden, bu bölümlerin belgesel film tadında olmasına çalıştım. Yer: Kostantinopolis.

Yıl: 395 (bundan 1615 yıl önce). Günlerden bir gün.

Roma Senatosu örnek alarak yapılmış Bizans Senatosu'nda, yine Roma'dan gelmeleri sağlanmış deneyimli senato üyeleri: Baş Görevli Rufinus (İmparatoru'un danışmanı. Şimdiki iç işleri, dış işleri bakanlani düzeyindeki iki görevinden aynı, posta ve güvenlik hizmetleri de ona bağlı). Maliye sorumlusu Anthemius. Devleti koruma güçlerinin komutanı ve devlet toprakları sorumlusu Eutropius. Ayrıca kentleşmeden sorumlu Başmimar ve yardımcıları. Hepsi ayakta, İmparator Arcadius'un (I. Theodosius'un oğlu) toplantıya gelmesini bekliyorlar.

Az sonra İmparatorluk armasıyla bezenmiş ağır kadife perde açılır ve Arcadius, dinç adımlarla gelerek yerine oturur, ayaktakilere de oturmalanını işaret eder.

Gözlerini kendisini izleyenlerin gözlerinde (akıllarından geçenleri öğrenmek istercesine) teker teker dolaştırarak, şöyle der:

"Değerli senato üyeleri... Altmış yıldır, Imperium Romanum'un (Roma İmparatorluğu'nun) başkenti olan Byzantion (Bizans), bundan böyle unutulmaz atamız Konstantin'in adıyla Konstantinopolis olarak anılacak.

Imperium Romanum Orientale'nin (Doğu Roma İmparatorluğu'nun) yönetimini artık biz temsil ediyoruz. Roma İmparatorluğu bitti. Fakat bu köklü değişim bize, ülke hudutlarını dış saldırılardan korumak gibi

zor, o oranda da onur verici bir görev yüklüyor.

Kuzey Denizi'nden (Karadeniz) gelecek teknelerin dost mu düşman mı olduğunu, onlar daha Bosphorus'a (Boğaziçi'ne) girmeden öğrenmek zorundayız. Dost ise buyursun, başımızın üstünde yeri var. Düşman ise onun yeri denizin dibi olmalıdır... olacaktır. Boğaz'ın Karadeniz'e açılan Avrupa yakasında, bu gözleme görevinin en iyi biçimde yapılabileceği bir yer aramalarını ve buldukları takdirde bize bilgi vermelerini Mimarbaşı'mız ve yardımcılarından istemiştim. Bulunmaz bir yer bulmuşlar! Çok iyi haberlerle dönmüşler. Şimdi bana araştırmalarının sonucunu sunacaklar. Siz de bilgi sahibi olunuz istedim..." Başmimar'a döner: "Sizi dinliyoruz..."

Başmimar ayağa kalkar ve anlatır:

"İmparator Hazretleri... Sayın Üyeler... Kanımca sorunu çözdük ve alınacak önlemler için çok uygun bir yer bulduk sanıyorum. Boğaz'dan Karadeniz'e açıldıktan sonra Batı kıyısını yelken açmadan, kürek hızıyla ağır ağır geçerek incelemeye başladık.

Yüksekçe kayalık tepeler (Rumeli Feneri ve Garipçe), küçük koylar (Uzunya ve Dalyan) gördük. Kale inşaatına uygun hale getirebileceğimizi düşünsek de Boğaz girişine çok yakın olduklarından, engelleme gereken hallerde geç ve etkisiz kalınmasına yol açabileceğini düşünerek arayışımızı sürdürdük.

Bir molalık kadar yol aldıktan, bir dere ağzını ve kayalık kıyıları (Seymenayağı Deresi ve Dalyan Burnu) geçtikten sonra, size de anlatmaktan mutluluk duyduğumuz yere geldik.

Gözümüze ilk çarpan, denizden fazlaca yüksek olmayan kayalık yamaç (Pilavkaya'nın arkası) oldu. Burayı beş-on kürek geçince, sapsani, uzun kumsalı olan kıyıya (Kilyos'un Gümüşdere'ye, oradan Kısırkaya'ya kadar uzanan benzersiz plâji) yanaştık ve karaya çıktık.

Denizden gördüğümüz dik kayalıklardan sonra hafif eğimli bir düzlüğün başladığını (Kilyos'un ilk yerleşim alanı) ve geniş bir çayıra indiğini (anlattım az önce eskiden Kilyos çayınıydı, şimdi hilkat garibesi bir top sahası) saptadık. Karşıki ormana kadar (Demirciköy ormanları) uzanan bu düzlüğün ortasından tertemiz ve bol suyu olan bir dere geçiyor (eski Çamaşır Deresi'ni anlatıyor, ah vre mimar efendi, o dereyi gel de gör, çok afedersiniz, binlerce özür dilerim, kaba kaçacak ama o dereden şimdi... akanı söylemiyorum... söylesem ne değişecek ki vre! Yetkililer yakında arıtma tesisi yapılacağını, iki

yanına istinat duvarları örülecek derenin denize bağlanacağını ve içinde sandallarla dolaşılacağını söylüyor... bir sandal sefası nasip olur inşallah).

Gözleme kalesini dik kayalıktan sonraki düzlüğe yapacağım. Planını çizdim. Duvarları kalın ve büyük taşlarla öreceğiz. Ortası avlu, kenarları çepeçevre kullanım alanı olacak: Koğuşlar, ahırlar, mutfak, hamam... gibi. Deniz tarafındaki burçlara toplar yerleşecek.

Taşı o yöredeki kayalıklarda taş ocaklanı açarak sağlayacağız. Mevsim uygun. Hazinemiz de uygunsa hemen yontucu ve örücü olarak taş ustalarını, güçlü katırları toplayacağım. Önce, orada görev alacak ustaların yanı sıra aşçı, fırıncı, sağlıkçı, saka ve diğer hizmetliler için de baninacak, yatacak yerler yapacağım. Bir süre sonra büyücek bir köy ortaya çıkacak! İnşaatı iki yılda tamamlayabiliriz sanıyorum. İlk zamanlar içme ve kullanma suyumuzu dereden; sebze, bakliyat ve et ihtiyacımızı civar köylerden, bostanlardan sağlayacağız. Çevreyi incelerken karşı ormanlık alanın hemen dışında (Kokmuşpınar) bir su kaynağı gördük. Cenevizli ustaların yapacakları su terazileri ile o pınarın suyunu kaleye getirebiliriz... Saygılarımla İmparator hazretleri..."

İmparator dinlediklerinden kaynaklanan mutlulukla beş on saniye suskun kaldıktan sonra:

"Mimarbaşı, bize söyleyecek bir söz bırakmadın. Her şeyi düşünmüşsün.. Yalnız, devlet topraklarının korunmasından sorumlu Eutropius ile size paraları sağlayacak maliye sorumlumuz Anthemius kayıtlarında o yöreyi nasıl adlandıracaklar?.."

"Uygun görürseniz ben bir isim düşündüm efendim..."

"Söyle, nedir o isim?"

"Kumlukyer... Kilya..."

"Kilya!.. Çok güzel... Anlattığın kumlu yöreye çok yakışmış... Kilya... kabul. Adı Kilya olsun ve kayıtlara böyle geçsin..."

İkinci Belgesel

Bizanslı bu harika mimar, 395 yılında tasarladığı kaleyi, yaz kış demeden ustaları zorlamasına karşın ancak dört yılda tamamlayabildi. Taş ocaklarını açmak ve çıkan taşları yontmak, taşımak, örmek insan gücüyle ancak bu kadar olabiliyordu. 400 yılında ise Kilya Köyü oturulabilir, kalesi kullanılabilir durumdaydı.

Tam 1053 yıl, Bizans'ın yaşadığı serüvenlerde rol alan, Boğaz'ı gözleme görevine Don Kazakları, Ruslar, Cenevizliler kimi zaman engel oldularsa da Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fetih yılı olan 1453'te sapasağlam ayaktaydı. 1453'ten bu yana da 557 yıldır bizlerle birlikte yaşıyor... Kilya, yani Kilyos Kalesi 1610 yıldır ayakta.

Fatih Sultan Mehmet fetihten sonra 1460'da kaleyi ziyaret etmiş ve o günün anısına avlu dışında bir çınar ağacı dikilmişti. Bugün, göğe uzanan 28 metrelik boyuyla bu görkemli ağaç tam 550 yaşında. Bir canlı anıt olarak o da yılları selamlıyor.

Kilyos Kalesi yine sapasağlam ayaktaysa da geçen yıla kadar asker gazinosu olarak kullanılıyor ve 21. yüzyıl savaş teknikleri gereksiz kıldığından "gözleme"yi cumartesi, pazar günleri köyümüzün Menekşe Teyze'si peynirli, patatesli ve ıspanaklı olarak yapıyordu! Şimdi o da yok. Kimi hafta sonları, gözlerim o gözlemeleri anıyor!

Anıt çınarımız ise, askeri bölge zamanında gerilen tel örgüler arkasında kaldığından, kimse gölgesinde oturamıyor, gövdesine sarılamıyor, 550 yılı okşayamıyor! Tel örgü bir kalksa!..

Buraya kadar söylediklerimi kısa bir giriş sayın. İkinci Belgesel'e şimdi başlıyorum:

Yıl 1879.

Yer: Pertevniyal Valide Sultan'ın saraydaki dairesi.

Sultan, pencere önündeki masaya doğru yürürken, tavandan yere inen devasa aynanın önünde durur, biraz yaklaşıp hüzünlü yüzüne bakar; ellerini şöyle bir tararcasına saçlarında gezdirdikten sonra gider, ağır, görkemli masadaki karşılıklı konmuş XVI. Louis stili berjerlerden, yüzü kapıya dönük olanına oturur. Dışarıya seslenir:

"Kehribar!.."

Kapı aralanır, yaşlı fakat sevecen bir kadın yüzü belirir:

"Emredin Sultanım..."

"Nâzır hazretleri buyursun..."

Kadın geri çekilir, kapıyı iyice açarak gelene yol verir. Yaşlıca, hafif kilolu, monokl gözlüklü, fakat zeki bakışlı Defter-i Hakâni Nâzırı (şimdiki tapu kadastro) içeriye girer... Masaya yaklaşır... Yerden temenna ile Sultan'ı selâmlar. Valide Sultan onun ayakta bir saniye dahi beklemesine fırsat vermeden karşısındaki berjeri işaretle:

"Oturun..."

Nâzır berjere hafifçe ilişirken:

"Rahat olun lütfen. Konuşmamız uzun sürebilir" dedikten sonra, masadaki üst üste duran bir iki yaprak kâğıdı işaretle (kuşkusuz o günkü Osmanlı ve Saray Türkçesiyle konuştular, ama ben rahatça anlamanız için bugünkü Türkçeyle yazıyorum) önce zahmetinize teşekkür ederim.. Hoş geldiniz... Sizden ricalarımı yazılı olarak da hazırladım. Giderken sunacağım. Ancak, dertleşmek ihtiyacı duyuyorum. Bu söylemekten kaçındığım sırlarımı açığa vurmak gibi olacaksa da artık umursamıyorum...

Sevgili ve rahmetli Sultanım (eşi, II. Mahmut) döneminde ben de Sultan idim. Canım evlâdım, Abdülaziz'im tahta çıkınca Valide Sultan oldum. O güzel insanın beklenmedik ve üzeri sır perdeleriyle örtülü ölümüyle de şimdi acılar içinde yaşamaya katlanan bir insan oldum.

Bizim, Sultan II. Mahmut Han ile paylaştığımız farklı bir ilgi alanımız vardı. Gürcistan devletinin Ahıska Türklerine yaptığı ve onlara dünyayı dar getirten bitmez tükenmez zulüm. Bu cefakâr insancıkları, çolukları çocuklarıyla yerlerinden yurtlarından ederek, mallarını mülklerini ellerinden alarak yaşattıkları yokluk, sıkıntı ve sürgün hayatı, bizleri derinden etkilemişti.

Onlara Osmanlı topraklarında yaşama hakkı vermeye özen gösterdik. Ayrıca ben Ahıska Türklerinden sarayda hizmet eden yardımcılar bile barındırdım.

Size bir sır açıklayayım. Şimdiden sonra bilinse ne olur bilinmese ne olur! Bilirsiniz, veliahtların tahta çıkmadan önce evlenmelerini, dolayısıyla çocuk sahibi olmalarını, Osmanlı saray geleneği yasaklar.

Abdülaziz evladım bu yasağı yok sayarak, belki de şeytana uyarak cariyelerden birinden çocuk sahibi olmuştu. Bir duyulsa saray yerinden oynardı, kızılca kıyamet kopardı. Onun bu kabahatini, torunum saydığım o güzelim yavruyu sarayın tavan arasında gizleyerek kimselere duyurmadım. İşte böylesi yaşamsal bir olayda suçu benimle birlikte iki Gürcistan Türkü kadın örtbas etti. Biri emzikliydi, çocuğa sütanneliği bile yaptı. Çünkü çocuğu doğuran cariyeyi saraydan uzaklaştırmıştım...

Şimdi asıl konuya geliyorum. Aksaray'daki Valide Camisi'ni, Mahmudiye Okulu'nu, çeşmeleri vakıf nizamnamelerini birlikte düzenleyerek yapmıştık. Son kez, yine hayırlı bir iş için bana yardımcı olmanızı istiyorum.

(Bu birkaç kelimeyi bilerek o günkü dille yazıyorum.)

Kuyud-i kâdimede Kilyos karyesinde käin mîrî araziden 750 atik dönümünün mülk araziye tebdilini ve li-eclil ziraat maksadıyla ve neslen ba'de neslen kullanmak şartıyla, biri yarım, beşi tam hisse itibariyle altı kişiye vakfiyesini düzenlemenizi istiyorum.

Bu kişiler halen Kilyos Kalesi'nde askerlik yapmaktadır. Hepsi evli ve çoluk çocuk sahibidir. Aralarında kolağalığı yapacak nitelikte ve deneyimde olanı da vardır. Aileleri köyde kendilerine sağlanan evlerde oturmaktadır. Yarım hisseyi ziraate fazlaca yatkın olmaması ihtimaline binaen, bölük imamına tahsis ediniz.

Bu araziyi bir bölük askerin içinden, neden sadece Ahıska göçmeni altı aileye vakfediyorsunuz, diye sorabilirsiniz..

Terhis olunca hepsinin gidecek yerleri, evleri, köyleri var ama bu altı ailenin yeri yurdu yok. Onlar Kilyos'ta kalacak ve Kilyos onlanın köyü, evi, barkı, ülkemiz de yurtları olacak...

Gerekeni bir an önce yapınız. Pertevniyal Valide Sultan Vakfı adıyla anılmasını istediğim bu arazinin bir haritasını çizdiriniz (bu harita, özgün çizimiyle bugün benim başucumda; ailenin özel arşivinden bana kaldı). Vakıf senediyle birlikte Kilyos Kalesi'ne gönderiniz. Ahıska Türkü bu altı askerin esami defterindeki adlarını, orada Kale Kolağası'ndan alarak vakıf senedine yazılmasını sağlayınız.

Eşim, değerli Sultanım Mahmut II. Han da Kilyos'ta Türk nüfusun çoğalmasını ve köyün Rum köyü olmaktan kurtarılmasını isterdi. Kilyos Kalesi'ni çok sevmiş ve mamur eylemişti. Yanlış hatırlamıyorsam, Kale'nin kitabesinde şöyle yazar: Camia berdûşdi tarihi bu hisn-ı dilkeşin, Şah-ı Mahmut-ül Kerem, Kilyos'u mamur eyledi. (Tarihi omuzlarında taşıyan gönül çelecek sağlamlıktaki bu kaleyi Büyük Padişah Mahmut bayındır eyledi)

Vakfın gerekçesine Vakıf senedinde isimleri yazılı kişilerin ekip biçmek için kendilerine vakfettiğim arazinin dışında, ayrıca çayır ve otlak ve yine ayrıca kışın yakacaklarını temin edecekleri orman alanı tahsis edileceğini de ekleyiniz. Bunları haritada da belirtiniz.

Bu son demlerimdeki yardımınız başta olmak üzere, daha önceki hizmetlerinizden kaynaklanan haklarınızı helal ediniz. Benim size geçmiş hakkım varsa helal olsun...".

Bayram günü

Pek sık rastlanan bir olay değildi. Kilyos Kalesi'nin kapısından içeriye, avluya görkemli bir saray arabası girdi. Kale dizdarı ve birkaç nefer koştular, atlan gemlerinden tutarak arabacıya yardımcı oldular.

Arabadan Defter-i Hakâni Nezareti'nden iki üst düzey görevli indi. Kale Kolağası'na haber salındı. Pertevniyal Valide Sultan Vakfiyesi'yle ilgili işlemleri tamamlamak için gelmişlerdi. Yemekhaneden uzunca iki masa getirilerek uç uca eklendi. Masanın bir tarafına konulan altı tabureye, altı Gürcistan göçmeni oturtuldu. Öbür taraftaki taburelere de memurlar oturdular. Vakıftan yararlanacak altı kişinin isimlerinin doğruluğu esami defterinden saptandıktan sonra, vakıf senedini yanlannda getirdikleri yazı takımını kullanarak doldurdular, mühürlediler, imzaladılar.

Pertevniyal Valide Sultan Vakfı'ndan yararlanmayı hak edenler şunlardı:

1) Bölük Kolağası İhya Efendi

2) Bölük Ağası İsmail Şahin (Şahin Ağa)

3) Bölük Kahyası Mehmet Efendi

4) Bölük Dizdanı San Ahmet

5) Er Ali Efendi (Çıtaklar namıyla maruf)

6) Bölük İmamı Ali

İşlemler bir tören havası içinde tamamlanınca, inanılmaz bir coşku yaşandı. Görevlilerle aynı yaşlarda hatta kimileri onlardan büyük oldukları halde ellerini öpmek istediler. Olay öbür erleri de sevindirmişti. Coşkuya onlar da katıldılar. İmam Ali, görevlilerden izin isteyerek, Pertevniyal Valide Sultan'a uzun ömür ve sağlık dileyen dualar okudu. Ayranlar içildi.

Konuklar yolcu edildikten sonra hepsi evlerine koşup bu bayram sevincini eşleri, çocuklarıyla paylaştılar. Bir rüya âleminde yaşıyor gibiydiler... Köyün karşısındaki bu yemyeşil arazi, 750 dönüm yer

artık onlarındı. Bugünden başlayarak askerlikten çiftçiliğe geçecek; eşit yüzölçümünde tarlalarını ekecek, biçeceklerdi.

Sevgili Okuyucum...

Bölük Ağası İsmail Şahin, halen Sarıyer Nüfus Müdürlüğü'nde Kütük 17, Cilt 019/01, Sayfa 28'de kayıtlı, Ahmet ile Hanife'den olma, Doğum 1256 (1840), Ölüm 1331 (1915) İsmail Şahin... Babamın (Cemal Sözer) babasının (Ahmet Sözer) babası. Yani, benim dedemin babası Şahin Ağa...

Kilyosluluğum bir ağaçsa, o ağacın kökü.

Öbür beş ağacın da pek çok torunu, yani dalları var. Genç dallar kendi âleminde ama ben yaşlarda olanlarla kahvede, çarşıda karşılaştıkça, oturur, birlikte bu anlatmaya çalıştığım ortak anılara gideriz.

Ben onlara "yetmişlik delikanlılar" derim. Adlarını vereyim (yuvarlak bir masada oturduğumuzu varsayın): Adnan Talay, Ali Biçer, Hamit Tezcan, Yılmaz Kâhyaoğlu (yedi yaşından beri köyün iki kilometre dışındaki mandrasına yürüyerek gidip geliyor, kimi zaman günde iki-üç kez, çakı gibi maşallah), Sururi Topçu, İlhami Topçu, Hüseyin Dolaz (San Ahmetlerden, sarışınlık bulaşıcı birşey; görseniz İsveçli sanırsınız, kendisi de çocukları da sapsan, köydeki adı da zaten Sanı Hüseyin), Rüştü Dalgıç...

Hepiniz çok yaşayın...

Başlangıcı acıklı başarı

Bir gün oturuyoruz. Bir haber:

"Nihat denize düşmüş. Zihni, onu kurtarayım derken kendisi boğulmuş!.."

Olay nerede olmuş? Dalyan Burnu'nda. Kilyos'un kuzeye açık en berbat kıyısı. Kayalık. Esti mi insanı getirir bu kayalara yapıştırır!

Zihni Haskumru, Şahin Ağa torunlarından. Tahlisiye'de görevli. İşi, kazaya uğrayan denizcileri, kendi canını düşünmeden kurtarmak. Kadere bakın, bu kez canı pahasına canını kurtardığı Nihat, kendi oğlu..

Kilyos Tahlisiye'si vefalı bir kurumdur. Babalar emekli olunca, varsa ve istekliyse yerine oğlunu alırlar... Yalnız Nihat'ı değil, Zihni'den köye armağan ikinci oğlu Nejat'ı da aldılar. Nihat emekli olduğunda Kilyos Tahlisiye İstasyonu'nun reisliğini yapıyordu. Bir anlamda kendisini koruyanları utandırmadı.

Yine Kilyos Tahlisiyesi'nden reislik düzeyinde emekli olmuş bir Şahin Ağa torunu daha var: Sadettin Günaltay (Sadi Kaptan).

Kale'den sonra, Tahlisiye Teşkilatı Kilyos'un gözü denizde olan ikinci kurumudur. "Hava berbat! Acaba Karadeniz, bir can pazarı yaratır mı?"

Aslına bakarsanız Kilyos'ta herkesin gözü denizdedir. Balıkçı, gazinocu, otelci, dönerci, plajcı hep denizi, güneşi kollar. Onların işi havanın güzelliğine bağlıdır. Güneş gidince, hele yağmurda kimse semtlerine uğramaz olur. Herkes bir tarafa kaçışır, işler kesatlaşır. Deniz donlarını dükkânlarının önlerine asanlar (Mahmutpaşa gibi) yağmurda islanmasın diye hepsini içeriye taşır! Dönercilerin dönerleri, börekçinin börekleri oldukları yerde mahzunlaşır.

Kilyos'un bu iklim sertliği, Pertevniyal Valide Sultan'ın tarlalar vakfettiği atalarımızı da bıktırmıştır. Turfandası geç gelir; harmanı geç kalkar; karpuzu kavunu geç yetişir. Yaz günü bir kış havası yapar, bütün hesaplar şaşar, allak bullak olur. Çoğu arazisini satmış, çiftçiliği bırakmiş. Toprakla boğuşmayı, daha doğrusu doğayla dalaşmayı Şahin

Ağa ve çocukları (Ahmet Ağa, Rıza Çavuş) sürdürmüşler. Onlar da gidince, üçüncü kuşak bizlerin de aklı tarıma ermeyince, 250 dönüm yeri (Şahin Ağa'dan intikal) parselledik, sattık. Komşu tarlaların sahipleri de parselleme işine katılınca, yepyeni bir Kilyos doğdu. Bizler için de yeni dostluklar doğdu. Hemen hepsi benim eski Kilyos'u sevmem gibi, onlar da yeni Kilyos hayranı. www.kilyosksm.com.tr adresine girin, Kilyos sevdalılarının yazdıklarını bir okuyun... Bana köyümü aratıyorlar ama... olsun!

Aranağmeyi biraz uzattım galiba! Konuya dönüyorum: Karadeniz öylesine netameli, ne yapacağı belli olmayan bir denizdir ki, yarattığı olaylar yanında esnafa verdiği zararın lafı bile olmaz. Günlük güneşlik bir havada, millet plajda yüzerken, bakarsın bir gemi dalıverir aralanına, gelir kuma oturur! Şaka yapıyorum sanmayın, valla böyle olur! Ya da siste, tipide kaptanlar önünü görmez; yolunu şaşırır, Boğaz'a giriyorum diye kayalara girer. En kötü ve doğal olanı da denizle göğün birbirine karıştığı fırtınalı havalarda gemilerin uğradıkları kazalardır.

Böyle günler için eğitimli Tahlisiye personelinin görevi kazaya uğrayanları kurtarmaktır. O nedenle Tahlisiye can kurtaran insanlardan oluşur. Uzaktan bakınca bütün gün-bütün bir yıl oturuyorlar sanırsın. Ama, bir gün öyle bir iş düşer ki, kendi canlarını yok sayacak çabayla gider hayatlar kurtarırlar.

Kıyı güvenliği kapsamında, Tahlisiye'yi tasarlayan ve işleyişini düzenleyen kişi, Osmanlı devletine danışmanlık yapan, Sir Henry F. Woods adında bir İngiliz amiralidir.

1883'te, onun önerisiyle Boğaz girişinin sağ ve sol kıyıları tahlisiye istasyonlarıyla donatılırken, Kilyos'un Değirmenbayını mevkii de ideal bir yer olarak saptanır. Pertevniyal Valide Sultan Vakfiyesi'nin kadastro haritasına çizilmiş resminde (tıpkı Bodrum ya da Hollanda değirmeni) sapasağlam görünen yeldeğirmeni "harap" gerekçesiyle yıkılıp yerine müdürlük binası oturtulur. Biraz ilerisine personel yatakhanesi, yemekhane, nöbethane (sürekli denizin gözlendiği kule) ve de bir kiler binası yapılır. Kiler, aslında bir tür kantin. Kâr amacı gütmeyen bakkal dükkânı gibi bir yer. Memurların dışında arada köylüler de ucuza alışveriş yapıyor. Ev kalabalıklaşınca ekmek takviyesi gerektiğinde beni de gönderirlerdi.

Kuruluşun bir de at arabası vardı. Kovboy filmlerindeki posta arabalanının işini görüyor. Ama onlar gibi dört atlı değil, tek atlı. Yolcu da taşımıyor. Gün aşırı "aşağıya" iniyor (burada kasabaya yani

Sanıyer'e gitmek, bugün de aşağıya inmektir) taze ekmek alıyor kilere. O yüzden adını köylüler "ekmek arabası" takmışlar. Aslında "posta arabası" deseler daha yerinde olurmuş! Çünkü, köye gelen mektupları postaneden alıp sahiplerine de o getiriyor.

Tahlisiye memuru olmasına karşın, göreve başladığı yıldan emekli olduğu yıla kadar, bu arabanın sürücülüğünü Ateş Mustafa yaptı. Ateş, ona yakıştırılmış sıfat değil, soyadı. Çok çalışkan ve çok akıllı olduğu için, Mustafa Ateş adını tersten söylemek yer etmiş ağızlara. İnanılmaz bir belleği vardı. Kasabaya gideceği sabah, köyün çıkışındaki dörtyol denilen yerde beş-on dakika durur, kendisine verilen siparişleri alırdı.

Söylenenleri yazmaz, kimin kaç para verdiğini ne istediğini aklında tutardı. Dönüşünde yine dörtyolda durur, aldıklarını ve kuruşu kuruşuna para üstünü sahiplerine teslim ederdi (hey gidi Ateş Mustafa, nerelerdesin be!).

Tahlisiye Teşkilatı'nın önemli üç elemanı için Göllerbaşı Mahallesi'ne üç kâgir ev yapılmıştı. İngiliz mimarisinin üç değişik örneğini yansitan bu evlere bizler "Doktorun evi", "Kâtibin evi", "Cerrahın evi" derdik.

Bunlar o zamana göre çok önemli hizmetlerdi. Kazadan yaralı kurtulanların bakımları burada yapılırdı. Doktor ve Cerrah gerektiğinde biz köylülere de bu evlerde bakarlardı.

Beş-altı yaşlarındaydım, kulağım ağrıyordu. Annem: "Cerrah'a baktınınız..." diyor, bir türlü da kalkıp götürmüyordu. Kendim gitmiş: "Hasan Bey amca benim kulağım ağrıyor..." demiştim.

Bakmış, ilgilenmiş, damla damlatmış, kısa bir süre sonra da iyileşmiştim galiba!

Tahlisiye evleri, hava karardıktan sonra, elektrikle aydınlatılan ilk evler oldular. Uzaklardan sesi gelen bir üretecin, titrek ışığı yansırdı pencerelerden. Birkaç sokak lambası da yanardı. Saat on bire doğru birer dakikalık aralıklarla üç kez söner yanar, saat on bir oldu mu da tümüyle sönerdi. Oturmaya gittiğimiz geceler, elektrikler sönmeden, köy tam karanlığa gömülmeden kendimizi eve atmış olurduk.

Benzerleri bugün İngiltere'de bile bulunamayacak bu evler, yıkılmak üzere. Aldıran yok! Belki de yıkılsa diye bekleşenler var... bilmiyorum (ama anılarım yıkılacak onu biliyorum).

Doktor ve kâtip olarak görev yapanlar çoktan unutuldu gitti. Fakat

biz, ellerini bir operatör becerisiyle kullanan sağlık memuru Hasan Bey'e "Cerrah" derdik. Bugün adı Cerrah Hasan Bey Caddesi'nde yaşıyor... Yeri gelmişken, sağlık söz konusu olunca bizim evde akla ilk gelen iki insanla ilgili anılarıma da değineyim.

Antranik ve Fakaçelli

Çevremdeki herkesin bir ismi olduğunu kavramış ve aklımda tutmaya başlamıştım ama, iki ismi söylerken zorlanırdım. Bana isim değil de eğlencelik gibi gelirlerdi:

Biri Antranik, öbürü Fakaçelli.

Aksırmak, tıksırmak, öksürmek, kusmak, ishal olmak, başı ağnımak, düşüp bir yerlerini kanatmak... Bunlar hastalıktan sayılmazdı. Önce Makbule Yenge okur üfler, peşinden lâpalar, ılık sütler, ıhlamurlar, ballı yumurtalar, közlenmiş soğanlar, papatyalar, türlü otlar, sırtına şişe çekmeler, kafes kafes tentürdiyot sürmeler, kat kat kazak giydirmeler, terletmeler... sağlık ocağı ciddiyeti ve sükuneti içinde uygulanır... Kesin yatak istirahatiyle sürdürülen üç günlük tedavi sonunda çayıra salınırdım!

Ateşim yükseldiği zaman (inatçı, bir türlü düşmüyor) ne yapacaklarını şaşırırlardı. Babam işini gücünü bırakır şoför Antranik'e haber salardı.

Antranik'in ne anlama geldiğini bilmediğim “bas bir-kaldır iki bu bayım..." diye övdüğü, bir Fiat taksi arabası vardı. Gelir bizi alır, babam onun yanına, annemle ben de arkada oturur, Kilyos'tan ta Karaköy'deki Sankt Georg Hastanesi'ne (o günler 70 yıllık olan Sen Jorj Hastanesi), Doktor Fakaçelli'ye götürürdü.

Son model olduğuyla övündüğü arabasının bir tuhaf yanı vardı. Belki arızaydı ama belli etmezdi. Şoför mahallinde, o yolculukta, yanında kim oturuyorsa, ona bir görev verirdi. Yerliköy'ü, Arapöldüren'i geçtikten sonraki son düzlük olan Nalbant Çesme'de arabayı durdurur.

Yanındakine:

"Kavra bakalım şunu..." diyerek el freninin kolunu gösterirdi. Nalbant Çeşme'den Sarıyer'e kadar dimdik ve bol dönemeçli bir yokuştan inildiği için, el freninin bu yolculukta yaşamsal yeri olduğu belliydi. İşin önemini kendince (bugünkü aklımla yorumlarsam, bilgece...) bir uyarıyla belirtirdi:

"Frenimiz bu, tamam mı? Ben çek dedi mi çekeceksin, bırak dedi mi bırakacaksın, tamam mı? Her şey tadında olacak, ne kadar

gerekiyorsa, o kadar... Yokuş iniyoruz... Çok çekersen tel kopar uçarız aşağıya... Az çekersen bir yaranı olmaz, araba hızlanır, gene uçarız aşağıya... ona göre."

Gide gele eli yatkınlık kazanan babam, o gün bu görevi başarıyla yerine getirdi.

Çelimsiz, siska değildim ama, öyle ağa torunu denecek bir görüntüm de yoktu. Çocuk Hastalıkları Uzmanı, Doktor Fakaçelli, muayenesini bitirip, reçetesini yazdıktan, ilaçların nasıl kullanılacağını anneme tarif ettikten sonra ayrılırken, bana:

"Yemediğin tatlıları, börekleri getir, ben yerim..." demişti. Köyün dışına yaptığım bu zorunlu gezilerde, İstanbul'u ilgiyle izlerdim. Dikkatimi en çok vapurlar, tramvaylar, yüksek binalar, insanlar çekerdi. Dönüşte evdekilere börek, poğaça ve simit alırdı babam.

Kadınlı kahkahalı, etli şaraplı köy

Anıların hepsi gülümseyerek, gözler ufuklara dalarak tazelenmiyor. İçlerinde derin yaralar, ufak çizikler gibi acılı izler bırakanları da var. Bu anlatacaklarım bence geçmişte kalmış bir çizik; ama yeri belli bir çizik:

Bir tarihte yumurta tavuğu beslemeye özendim. Elli tavukluk bir kümes yaptırdım. Verimli cinsten piliçler aldım. Veteriner hekim geldi, hepsini tek tek aşıladı. Sağlıklı geliştiler, yumurta vermeye başladılar. Öyle ki gerekenden fazlasını Sarıyer'de Kasap Aziz alır, “köy yumurtası" yazılı bir köşede satardı.

Yılbaşı öncesiydi, iki hindi aldık. Çalışanlar ertesi gün kesilecek hindileri, bana danışmadan, o gece kümeslerden birinin tel örgülü bölümüne salmışlar. Akıllarınca önlem alıyorlar, tavuklarla bir araya koymuyorlar, onlar kapalı kümeste... bir şey olmaz!

Bütün tavukları bir gece içinde bitler sarmış! Hepsi aşılı oldukları halde, gözümüzün önünde telef olup gitmişlerdi.

Böyle mikroplar topluma da bulaşabilir. Yayılma olanağı bulurlarsa bütün vücudu (sosyal yapıyı oluşturan ögeleri) sarabilirler. Buna olanak bulamazlarsa kendilerine yakın dokulara dokunmakla (mideye dokunmak, sinire dokunmak gibi) yetinirler. Bir yerin doğal güzelliği, bu çirkin insanlara yansımaz. Onları güzelleştirmez!

Hindi hikâyesini giriş olarak kullandığım bu bölümün devamını bir iki anımı birbirine harmanlayarak anlatıyorum:

Annemden kısa kısa söz ediyorum hep. Kimdi?

Yine de uzatmadan tanıtayım. Kilyos'a Erenköy'den gelin gelmiş. Galip Paşa'nın (Pasiner; özlemle andığım Turgut Pasiner ve Fatih Pasiner'in babası; Ali Pasiner'in dedesi) köşkünden. Annesini küçük yaşta yitirdiğinden Hanım Yenge (Galip Paşa'nın eşi), uzaktan ve baba tarafından akrabası olan annemi korumasına almış. Yetiştirmiş. Gelin etmiş. Annem tam anlamıyla bir "köye giden gelin" idi. Üstelik giderken piyanosunu da götüren bir gelin. Erenköy'de Vesamet

Hanım'dan meşk etmiş (bu sözün tam yeri). Fevzi Aslangil ile yarışacak düzeyde Türk Müziği yorumlardı. Piyanoda alaturka ezgiler çalmak aynı bir teknik gerektirir. Çeyrek seslere, kaydırmalara, nağmelerle melodik cambazlıklara yer olmayan bir icra gerektirir. Annem, bunu başarırdı.

Askerdeyken berberlik öğrenen babam, Beşiktaş Musiki Derneği'nde de ut öğrenmişti. Annem, içinden geldiğinde, kendisine; babam "haydi Cemal Aga" dediklerinde, misafir gibi ağırladığı müşterilerine, resital verircesine çalardı.

Kilyos'a gelirken müzik aletini getirenler de olurdu. Dünya şekeri Suavi Süalp bunlardan biriydi. Çok iyi çaldığı kanunu hep arabasının bagajında dururdu. Sohbet kıvamını bulup da Suavi kanununu kılıfından çıkarınca, sofra sabah saatlerine taşardı.

Sevgili Çetin Altan'ın gelişmişlik göstergesi saydığı ve bugün olmasını ya da çoğalmasını, Türkiye'ye yayılmasını beklediği “kadınlı kahkahalı, etli şaraplı" masaları biz Kilyos'ta elli yıl önce donatıyor, üstelik o masalardaki çoşkuyu müzikle perçinliyorduk.

Yemek salonunda sık sık düzenlediğimiz, böyle piyanolu, utlu, kanunlu ve de kahkahalı gecelerden birinde, bizimle ilgilenen şefimiz, hafif paniklemiş halde masaya sokuldu, babama: "Maliye'den geldiler..."

Babam saatine baktı, bizler de duvar saatine baktık. Gece yarısını geçmiş, ikiye geliyor... Fasıl sustu. Babam yerinden kalkmaya davraninca, şef:

"Oturun Cemal Bey, buraya masaya gelmek istiyorlar..."

"Öyle mi, pekiyi... buyursunlar... Git getir..."

Şef önde onlar arkada, üst düzeyde oldukları giyim kuşamlarından anlaşılan iki maliyeci masaya yaklaştılar. Babam ayağa kalktı, ellerini sıktı, şefe:

"İki sandalye getir, masaya iki servis ekle..."

Onlar şefe:

"İki sandalye yeter, servise gerek yok kardeş.." dediler.

Annem:

"Biz kalkalım istersen Cemal!"

"Yok... siz de oturun, arkadaşların geliş sebebini hepimiz öğrenelim." dedikten sonra, gelenlere "evet baylar, niçin geldiniz... üstelik gecenin bu saatinde?"

"Hakkınızda şikâyet var..." dedi, biri.

"Ne şikâyeti?"

"Geceleri, akşam servisinde, müzikli tarife uyguluyor muşsunuz!.." "Ne tarifesi?... Ne müziği?.."

"Biz ana kapıdan içeriye girerken duyduğumuz müzik, bu masadan gelmiyor muydu?"

"Başka masa yok zaten... Biz müziği kendimiz için yapıyoruz sayın görevliler..."

Suavi'nin mizahçılığı kabardı:

"Kendin çal, kendin dinle..."

Adamlar bozulur gibi oldu. Onlar Suavi'ye ters ters bakarken babam:

"Müşteri olduğu zaman, isterlerse bizi onlar da dinler. Ben sizin vergi mükellefinizim. Bu otelin sahibiyim. Utu ben çalıyorum. Piyanoyu çalan eşim... Bu şakacı arkadaş bütün Türkiye'nin tanıdığı mizah yazarı Süavi Sualp... kanunî değil yani... bu hanım onun eşi... bu oğlum... bu gelinim... Çalgı çalan bizler sazende, çalgısı olmayanlar da hanende, şarkılara eşlik ediyorlar..."

Babam bizleri tanıttıkça, yerimizden doğrulup onları gazino sanatçıları gibi selâmladık... Daha da bozuldular. Babam:

"Gerçekten profesyonel müzikçiler olsaydı burada, nasıl bir ceza uygulayacaktınız bana?"

"Haksız rekabete girer bu konu... Şikâyet resmi yoldan yapıldığı için işleme koymak zorundayız. İfadelerinizi alacağız.. Yarın da işletme defterinizi ve adisyonlarınızı Hocapaşa'ya getireceksiniz... vekilinizle

gönderseniz de olur."

"Şikayette bulunan kim?" Bir isim söyledi (bilerek yazmıyorum o ismi). "O mu şikâyet etti?"

"İsim veremeyiz... Yasaya aykırı..."

Tutanak oluşurken, zorlayınca birer çorba içtiler, gittiler. O gün hem arkadaşımız hem avukatımız olan Hasan, duruma el attı:

"Huzur bozmak için ortaya atılmış bir iddia. Mikropluk... Bir şey olacağı yok... Boşuna zaman kaybı." dedi. Bir süre sonra da telefonla: "Karar lehimize. Bir ara gelirken getireceğim..." deyince, babamın önerisi:

"Hasan Bey, bu hafta sonu Tülin kızımla (Hasan'ın eşi, o da avukat) birlikte gelin. Gelirken darbukanı da getir (Hasan, bir ince saz üyesi ustalığıyla darbuka çalar), müzikli tarifeyi tam kadro kutlayalım!"

Kısacık çizikli bir anı tazeleyeyim dedim, bitmek bilmiyor. Şöyle bir finali uygun görüyorum:

Cenaze namazlarında, imamlar "hakkınızı helal ediyor musunuz" dedikleri ve de "helal olsun" yanıtını, üç kez arka arkaya aldıkları halde kimi meyyitler için ayrıca "nasıl bilirsiniz" diye sormuyor. Gür ve hep bir ağızdan "iyi biliriz" yanıtının çıkmayacağını, ölmüş gitmiş, tabutun içinde yatan bir insanın arkasından da "mikrobun, belalının tekiydi" denilmeyeceğini bildikleri için, şu öğüdü veriyorlar:

"Ölmüşleri kötü yanlarıyla yad etmeyiniz..."

Yaşlı gibi görünmüyorum galiba

Köylüler fazla dargın duramaz(-dı)... Kahveye girersin, ortaya bir "merhaba" dersin, kim varsa, gözleri oyunda bile olsa, gelen sese hep bir ağızdan "merhaba" diye yanıt verirler(-di). Epeydir ortada görünmüyorsan, arada bir köye uğruyorsan bu kez de "merhaba" deyip yerine oturduktan sonra, orada kim varsa, sırayla "hoş geldin Vural efendi..." derler(-di). Kaç kez yaşadın bunu biliyorsun, sen de hoş geldin diyen herkese teker teker ve adıyla "hoş bulduk..." yanıtını verirdin. Bu gelenekten doğan sonuç şuydu: arada dargın olanlar, karşılıklı birbirinin adlarını söylediklerinden barışmış olurlardı.

1950 öncesi yıllar. Bir emekli gümrük memuru gelir köye (adı Nusret'ti galiba). Kahvecilik yapacak yer arar. Babam bizi alıp (köyden, bir anlamda köylülükten kurtarmak, okumamızı sağlamak için) İstanbul'a göç ettiğinden, (Beşiktaş'ta ev tutmuştu. O nedenle yetmiş yıllık Beşiktaşlıyım... Kara Kartal'dan başkasını tanımam...) kapalı olan dükkânını bu gelen kişiye kiraya verir.

Kahveyi babamın işlettiği günlerden biliyorum, köyde üç kahve vardı. Biri gençlerin, biri yaşlıların, biri de gurbete düşmüş yabancılann kahvesi. Olur a, gençlerin kahvesine bir yaşlı geldiğinde, ya da biz bir gerekçeyle yaşlıların kahvesine gitmek zorunda kalırsak kendimize bir çeki düzen verir, bir şey sorulmadan konuşmaz, konuşursak da sesimizi yükseltemezdik. Kahvehanenin duvarında muhtarlıktan bir emir, bir yasak, bir yönetmelik asılı olduğundan değil, içimizden geldiği için, büyüklerimizden gördüğümüz için böyle davranırdık. Hele ulu orta sigara içmek (yolda bile) görülmüş şey değildi!

Emekli gümrük memuru demokratmış! Bizim kahve köyün içinde "demokratın kahvesi" diye anılır oldu. Türkiye'deki sağcı-solcu; dincilaik; Atatürkçü-Padişahçı; gerici-ilerici; Batıcı-Doğucu, bizim-sizin; bizden-sizden... ne bileyim ikilik yaratan ne kadar aptallık, dangalaklık varsa, 1950'li yıllarda başladı.

Köylüler fazla dargın duramaz, herkes birbirine selâm verir geleneği, bir anda düşmanlığa dönüştü. Düşmanlık lafı belki biraz ağır kaçtı ama, oturup sohbet etmenin yerini zıtlaşmak, dikleşmek, inatlaşmak aldı.

Köy halkçı-demokrat diye ikiye ayrıldı. Demokratlar sayıca azdı ama,

başka kahveye gitmemeye başladılar. Demokrat olmayanlar da kulüp lokali gibi, yalnız kendi kahvelerine gider oldular. Kırk yıllık dostlar, karşılıklı bir domino oynayamaz, birbirlerine bir kahve ismarlayamaz, hal hatır soramaz; tarladan, bağdan bahçeden; darlıktan yokluktan dert yanamaz duruma düştüler.

Yaşlılar ile gençler kahvesi geleneği de bu gürültüde unutulunca, büyükle küçük yüz göz olmaya başladılar...

Bunu, öylesine ortaya söylediğim zaman: "Yalnız bizim köyde mi, Türkiye'nin her yerinde böyle, artık değişmez, geçmiş ola..." diyorlar. Benim, her yerle zorum yok: "Herkes kendi kapısının önünü süpürse, cadde temiz olur.." Biz köyümüze bakalım.

Geçende bir Fenerbahçe-Galatasaray maçını geniş ekranda izlemek için kahvehanelerden birine gittim. Gençler durmadan ana avrat küfür ediyor.

Babası yaşında biri mi var, dedesi yaşta bir ihtiyar mı oturuyor... aldırdıkları, gördükleri yok. Öyle bir dertleri, kaygıları, dünyayla ilgileri yok... Düşünmüyorlar! Çoğu sarhoş, ellerinde bira kutuları... Gözleri dönmüş.

Rakip kaleci, topu tutuyor... küfür.

Kendi oyuncuları gol kaçınıyor... küfür.

Teknik direktör oyuncu değiştiriyor... küfür.

Yan hakem bayrak kaldırıyor... küfür.

Hakem düdük çalıyor... küfür.

Maç da tatsız tutsuz... Oyuncular deli danalar gibi koşturuyor. Gol yok. Kalkacağım. Bir umut, oturuyorum. Gol olur umudu değil, kapıdan belki benden yaşlı biri girer! Karşılar, iyice bir yere oturmasına yardim ederim. Ne bileyim, epeydir görmüyorsam, elini öperim. Büyüğe saygı özlemi... Beklediğim olmuyor. Büyükler ne yapsın bu tumarhanede! Birden, içimi bir istek kapladı: "kalk... dedene git!"

Kalktım.

"Babamın kahvehanesi yerinde duruyor olsa..."

Duruyor.

"Dedem de çitlembik ağacının gölgesinde oturuyor olsa..." Oturuyor... Beni görmedi... Dalgın... Yavaşça yaklaştım: "Dedeciğim... Merhaba... Tanıdın mı beni?"

"Tanımadın! Ben torunun Vural."

"Niçin mi geldim? Sana içimi dökmek, elini öpmek istedim."

"Sebebi mi? İnsanlar saygısız oldu. İyi ki bu günleri görmedin."

"Doğru... yaşlandım. Belki de o yüzden insanlardan, birbirine saygılı davranmasını bekliyorum..."

"Senden yaşlı mı görünüyorum?"

"Görünürüm elbette. Senden yaşlıyım gerçekten.

"Evet, ben de dede oldum."

"Bizi bırakıp gittiğinde, benim şimdiki yaşımdan daha gençtin sen!"

"Bir dakika... ne yapıyorsun Dedeciğim!"

"Oturayım mı? Bana yerini mi veriyorsun!"

"Ben senden büyük müyüm!"

"Olur mu öyle şey!... Vallahi oturmam..."

"Allahaşkına yapma! Ben buraya senin elini öpmek için geldim Dedeciğim. Ver elini n'olur!"

"Büyükler el öpmez mi?

"Benim için büyük olan sensin..."

"Utandım. Çok utandım. Üzülme sen... gidiyorum Dedeciğim."

Alıştık ama, nasıl?

Buruk bir bölüm oldu. Sizi biraz neşelendireyim: Köylüler şehre gidip yerleşince şehirli oluyor. Pekiyi, "burası köydü, şehir olmuş" dediğimizde, bu değişim nasıl gerçekleşiyor? Muhtarın çıkıp:

"Sayın Köy Halkı... Herkesin dikkatine... Yarın şehir oluyoruz..." demesiyle olmuyor kuşkusuz. Alışılmışın dışında, yeni yaşam koşullarını kabul etmek, dayanmak, direnmek, uyum sağlamak, içine sindirmekle, bir de zaman içinde, yavaş yavaş alışmakla oluyor.

* * * * *

Benim anımsadığım en önemli değişim, köyümüzün otobüse kavuşması nedeniyle, köylümüzün otobüse alışması oldu!

Köyden birkaç kişi, ortaklaşa bir otobüs aldılar. Sarıyer-Taksim arasında halk otobüsü ruhsatıyla işletmeye başladılar. Güdük, tombul, gürültülü bir şey!

Sabah ilk sefere Kilyos'tan çıkıyor, akşamları da son seferi tamamlayıp Kilyos'a dönüyordu. Şehre otobüsle gitmek-dönmek kolaylığı, köylüler için müthiş bir devrimdi..

Ancak, otobüsü kullanan Şoför Ali'yi (bir süre sonra da oğlu Şoför Ahmet'i) canından bezdiren bir devrim! Çünkü, dönemeçli yollar ve otobüsün içine yayılan mazot kokusu, daha çok kadınları ve çocuklanı tutuyor, birbirinin üstüne başına kusuyorlardı.

Akşam karanlığına rastlayan son sefer ise hepsinden beter oluyordu. Karanlıkta, dışarısı görünmediği için, neredeyse otobüsteki herkesin, hepimizin safrası kabanıyordu...

O su kıtlığında kusmuklanı temizleyeni düşünün... Alıştık alışmasina ama, aylar sürdü.

* * * * *

Anlatılmaya değer bir gelişme de içki konusunda kendini belli etti. Özellikle komşu köyün gençleri, ne kadar içilir, nerede durulur

bilmiyorlardı. Hele düğün dernek gibi, işin içine bir de coşku katılmışsa, ipin ucunu iyice kaçırıyorlardı.

Bu durumlarda olacakları bilenler:

"Sıra dayağa geldi..." derlerdi.

Gerçekten de ne yaptığını bilmeyecek kadar sarhoş olanlar (yemeğin üstüne tatlı yer gibi), bir araba dayağı yiyince ayılırlar, efendi efendi evlerinin yolunu tutarlardı.

Zamanla alıştılar... Şimdi güzel içiyorlar!.. Masaya buyur edebilirsiniz!

* * * * *

Bizden ya da çevre köylerden gençlerin akıllarının yatmadığı bir konu da "damsız girilmez" sözüydü.

Para kazanmanın yollarını arayan çalışkan bir genç, yaz gecelerine canlılık katmak için gazinosunu, akşam yemeğinden sonra diskoya dönüştürürdü.

Diskoculuğun ilk kuralı, dans etmeye gelen genç kız ve erkeklerin (çiftlerin) eşit sayıda olmasını sağlamakmış! Tek başına gelen yalnız bir erkek, aşağılık duygusuna kapılıp olay çıkarabilir, huzur kaçırabilirmiş! Onun bunun karısına kızına sulanmak, sarkmak denilen şey yani! Bu nedenle, genç diskocu, girişte (koskoca harflerle, upuzun Damsız Girilmez yazısının altında) kendisi durur, sap gibi dolaşan köy delikanlılarının içeriye girmesine engel olmaya çalışırdı. İşinin fedaisiydi. Gençler anlayışsız oluyor:

"Neyin damı?"

"Dam da neymiş?

"Niçin girilmezmiş?"

"Girse ne olurmuş?"

İlk yıl mevsim sonuna kadar, kaşı gözü yaralı bereli dolaştı ama yılmadı..

En inatçıları bile diskoya adam gibi girmeye alıştırdı.

"Balkonda çay içmeye bekliyorum..."

Çağrılanlar arasında ben de varım... Akşam çayı saatlerinde Emine Hanım'da toplanacağız. Çağrıyı aldığımdan bu yana, denizle ilgili anılanım tazeleniyor. Anlatmaya değer mi? Bilmiyorum. Değer her halde!) estiği günler, evden her

Yaz aylarında hava yukarıdan (kuzeydençıkışımda, on kez de olsa arkamdan on kez seslenirler:

"Denize gitmek yok!"

"Tamam haminne...", "Tamam anne..."

Bu inatçı uyanının başlıca nedeni, böylesi günler denizin dalgalı oluşudur. Kimi zaman (sörfçü bile olsan) üzerinden yuvarlanarak aşacak yükseklikteki ve de köpüklü şelaleye benzer dalgalar, birbiri ardına o hızla sığlık kıyıya gelir, biraz duraklar, kendini toparlar ve yeniden aynı hızla geri döner... Dönerken de eline ne geçerse yani önüne kim çıkarsa alır açığa sürükler...

Bana: "Denize gitmek yok" dedikleri yıllar, Kilyos'u biliyorsanız, gözünüzün önüne getirin, o ünlü kumsalda halka hizmet veren bir tek tesis yok. Köy, iskelelere inen yolun sonuna yani, kumsalın başına kadar, gerisi bomboş.

Hele hafta araları (cumartesi, pazar ya da tatil günleri, nasılsa yolu düşmüş bir iki kişinin yüzdüğü görülürdü) bir Allah'ın kulu da yok! Bu, başına bir hal gelse, kurtaracak biri yok demektir: "Boğulursun!"

Büyükleri kaygılandıran bu boğulma olayı, yaşanmamış bir şey değildi. Acıklı hikâyeler anlatılır. "Bir Allah'ın kulu yok" dedim ya, kimi zaman çok insanın daha da büyük acılara neden olduğu söylenirdi. Bir kişiyi kurtarmak isterken aynı aileden beş kişinin peş peşe boğulduğu gün olmuştu!

Dahası, çok iyi yüzme bilmek; kendine güvenmek de sonucu değiştirmeye yetmiyordu.

Böyle havalardan birinde, bir Alman:

"Girmesen iyi edersin. Burası Karadeniz... tehlikelidir..." diyenlere, "Ben yüzme şampiyonuyum. Manş'ın yanında bu da deniz mi?" demiş, suya balıklama dalmış, ölüsü bir hafta sonra Kısırkaya'da karaya vurmuştu.

Felaket tellâlı gibi, neler anlatıyorum! İçiniz daraldı biliyorum. Aslında istediğim de sizde bu duyguyu yaratmak.

Böyle havalarda boğulmak, biz çocukların aklının köşesinden geçmezdi. Sanki haberleşmiş gibi (ah be... cep telefonu denilen şey o zamanlar olacaktı ki) birer ikişer kumsalın yolunu tutardık. Kayıkhanelerin kuytu köşelerinde saklı "viya" tahtalarımızı alır, dalardık suya.

Viya yapmak şöyle olurdu. Enlice, yanı boyumuzda ve gövdemiz genişliğinde (üzerine yatıyoruz) düzgün tahtalarımızı alır, suyun boyumuzu aştığı noktaya (arka arkaya saldıran dalgalara karşı boğuşur gibi yürüyerek) gelince, tahtalarımızın üzerine uzanır, kendimizi önüne attığımız dalganın gücüyle ve "viyaaa" çığlıklarıyla kumsala gelir, saplanırdık... Sonra, tekrar tekrar yürü dalgalara... tekrar tekrar sürüklen kıyıya... Yorgunluktan, denize direnecek halimiz kalmayıp, kumsala (nakavt olmuş boksör gibi) sırt üstü serilene kadar süren bir çocuk çılgınlığı.

Boğulma tehlikesini aklıma bile getirmediğim deniz serüvenlerim, havanın limanlık olduğu günler hoşgörüyle karşılanır gibi görünse de en yumuşak uyarı şu olurdu:

"Fazla açılmak yok..."

"Tamam anne..."

"Kıyıdan uzaklaşmak yok diyor annen, duydun mu?"

"Duydum haminne... tamam."

"Tamam" sözünü haminnem, hiçbir zaman gerçek anlamında verilmiş bir söz olarak algılamamıştır. Çocuk milletinin hiçbir şeyi "tam" olamaz. Benim "tamam" dememi güvence yerine kabul etmediğinden, gece yarısı, kolumu yalayıp tuzlu mu değil mi denetlerken uyanır onu suçüstü yakalardım!

Aslında suçlu olarak yakalanan bendim.

"Bugün denize gitme..." dediği halde gitmiş ve söz dinlememiştim. Fakat, hiçbir yanlışımı, hiçbir kabahatimi (kuralları altüst eden; evin tadını kaçıran; büyük cezalar gerektiren kabahatim hiç olmadı; efendi çocuktum...) sorun yapmaz, uzatmaz, utandırmaz, tazelemez, yüzüme vurmazdı...

Akşam çayına bekleyen Emine Koç arkadaşımızın evine yaklaştıkça, yol boyu tazelenen deniz serüvenlerimin (büyükler için "Allah vermesin..."; biz çocuklar için "korkacak ne var ya'u, yüzüyoruz işte...") kapanış öyküsüne de yaklaştığımı anladım.

O sabah haminnem, kahvaltıda:

"Hayırdır inşallah, gece acayip bir rüya gördüm.. Kale bayınından denize bakıyormuşuz... Biz, kadınlar... kimlerdi onlar, tam çıkaramıyorum... Birden, denizin içinden kalın, kapkara bir duman, bacadan çıkar gibi fırladı, göğe yükseldi... Korktuk... Kaçıştık... Nasıl rüya idi o öyle!.. Anlatması bile ürkütücü..."

Bana döndü:

"Dün Sedat'la, Necati'yle pek fısıldaştınız. Denize gitmeye niyetliyseniz vazgeçin. Başka oyunlar icat edin. 'Hava güzel haminne' diyeceksin, biliyorum. Olsun. İçim gitmeyin diyor. Rüyamdaki o kapkara duman, bir şey mi söylemek istiyor, nedir?"

Beni, söylediklerine pek kulak asmaz görünce:

"Ciddi konuşuyorum ve içimden bir ses denizde bir şey olacak diyor. Onlar gitsin, sen gitme.. Deniz kaçmıyor ya... Yarın gidersin... Pekiyi haminne, gitmem de... Söz ver..."

"Söz!..."

"Ne sözü?"

"Denize gitmeme sözü..."

Akşam çayına bekleyen Emine Hanım'ın evine beş-on adım kaldı. Bugünkü Kilyos'un zevkle yapılmış, bağımsız, hepsi bahçe içinde, birbirinden sevimli evleri... Dedem Ahmet Ağa'nın Kokmuşpınar 37 parsel tarlası. Denize giderken arkadaşlarımla yemek için (öyle bıçak

mıçak yok, yere vurup patlatıp, kabuklarından haşur huşur kemirmek için) karpuz seçtiğim bostan.

Yamacın başında baktım, Sedat ile Necati oradalar. Soyunmuş, kuma uzanmış, beni bekliyorlar... Dikenlerin, katırtırnaklarının arasından bayır aşağı yuvarlanır gibi kumsala indim. Karpuzu gölgelik bir yere sakladım. Üzerimdekileri söker atar gibi çıkarıp, iç donumla kalınca, üçümüz birlikte bir süre şapul şupul koştuktan sonra denize daldık...

"Karınca su içer" denilen türden, öylesine sakin bir hava. Kışkırtıcı. Sedat, Necati'yle yarışmaya başladı... Açılıyorlar. Necati yetişmeye çabalıyor.. Beni de yarışa zorluyor:

"Denize girdin, uykun mu geldi!.. Yüzsene.."

Baktım, onlar yarışarak, ben arkalarından derken epeyce açılmışız. Neredeyse, burnumuzun dibinde bir sandal var. İçinde, köyün denizi en iyi bilen, balığı sezdi mi gece gündüz demeden peşine düşen, en usta balıkçısı Fehmi Abi.

Konuşulanlar: Kendine ev yapıyormuş. Bir an önce bitirmek için çok balık tutması ve çok para kazanması gerekiyormuş.

Ben içimden "inşallah bize aldırmaz" derken, kıçtan takma motorunu çalıştırdı. Üzerimize doğru geldi. Yavaşladı. Durdu. İyice tanımak için gözlerini kıstı, tek tek yüzlerimizi inceledi:

"Sen, Katip'in oğlu değil misin? Sedat!"

"Evet Fehmi Abi..."

"Sen, Hasan Dayı'nın oğlu..."

"Necati..."

"Tamam.. Necati...."

Bana baktı:

"Sen de Murat Hanım'ın torunu Vural..."

"Evet..."

"Çok açılmışsınız. Başımıza bir hal gelir diye korkmuyor musunuz?

Çıkın sandala... Sizi kıyıya bırakayım..."

Sandalın dibi kumsala oturunca:

"Hadi bakalım atlayın aşağıya..."

Atladık.

"İtin sandalı... kurtarın kumdan..."

İttik. Kurtuldu. Küreklerle sandalın başını açığa doğru çevirirken: "Balığa çıkmasaydım, sizleri alır şimdi evlerinize götürürdüm. Dönünce tek tek uğrayıp büyüklerinize: 'Bunlar yüzmeyi bilmiyor... çok açılıyorlar... geberecekler... haberiniz olsun...' diyeceğim... önce sizin haberiniz olsun diye söylüyorum..." dedi. Motoru çalıştırdı... uzaklaştı.

İçimi bir isteksizlik sardı:

"Karpuzu yiyelim... gidelim." dedim. "Fehmi Abi'den mi korktun?.."

"Evet..."

"Ben korkmadım..." dedi, Sedat.

"Ben de korkmadım..." dedi, Necati. "Sen niye korkuyorsun ki?"
"Haminnem burada olduğumu bilmiyor. Gelmemi istememişti. Söz ver demişti. Ben de söz, gitmem demiştim... Fehmi Abi, gider de söylerse, haminneme karşı sözümü tutmamış olurum.. Çok üzülür. Bir daha bana inanmaz..."

"Niye gitme diyor ki? Ne varmış burada? Süt liman hava."
"Bilmiyorum... Kötü bir rüya görmüş!"

Emine Hanım, balkonunda öbür konuklarına ikinci çaylarını ikram etmeye hazırlanırken, benim birden kalkmama şaşırdılar. Haminnemin gördüğü rüyanın beklenmedik sonunu anlatıp canlarını sıkmak istemedim...

Fehmi Abi kimsenin evine gidemedi.

Bize de gelemedi. Haminnem, o gün verdiğim sözü tutmadığımı hiçbir zaman öğrenemedi.

Çünkü, Fehmi Abi, o gün bizi karaya bıraktıktan sonra açıldığı denizden bir daha dönemedi. Fitilini sigarasıyla ateşlemek isterken, dinamit elinde patladı ve sandalının üstüne çöken kapkara bir dumanın içinde ve çok kötü bir biçimde can verdi.

Köyün bütün balıkçıları: "dinamitle balık avlamayı bırak, tehlikeli iş dedik, dinletemedik... neymiş, ev yapıyormuş, çok balık tutacak, çok para kazanacakmış, batsın o para..." diye ağlaştılar.

Kilyos adamı şair yapar

Başlarda anlatmıştım, Bizanslı Mimar, kalenin dik kayalıklarını geçince, kıyı boyunca uzayıp giden bir kumsala geldiklerini, orada teknelerden inip, yukarıya tırmandıklarını söylemişti.

İşte o karaya çıktıklanı nokta bugün, Kilyos'un denizle kaynaşmasına öncülük eden alandır.

İki iskele buradadır. Balıkçılar sandallarını çekek olarak kullandıkları bu iki iskele arasındaki dar kumsala çekerler. Balıktan dönünce ağlar burada ayıklanır. En keyifli sohbetler burada yapılır. Sigaralar burada birbiri ucuna eklenir. Her denize açılışta, burada yinelenen ortak dilek "kısmetin rast gelmesi"dir.

Önceleri kayıkhaneler, şimdi onların yerini alan balık lokantalanı, motel ve oteller buradadır. Yerde, hemen oracıkta bulunan iki taşın arasında yakılan ateşten fışkıran palamudun ızgara kokusu, şimdi burada değil, burnumda, tadı damağımdadır. Balıkçı dostlarımın kendileri gitse de bana düşündürdükleri buradadır.

Hâşa... Sümme hâşâ

Mazlum'un
Tekir ağı ayıklarken
Ne yenir, ne satılır inceleri...
Karnı patlak
Kafası kopuk ezikleri
Bir fırlatışı var kedilere:
"Alın rızkınızı" gibisinden.
Allah sanırsın görsen!

Balıkçı

Adil Reis geçende bir söz etti
Karada olsun, denizde olsun
Ölümü birbirine benzetti.
Yüz kiloluk kalıbına
Bir doksanlık boyuna yaraşan
Ağırbaşlılıkla dedi ki:
"İnsan ölüsü yaşadığı havanın içinde

Nasıl kokarsa, balık ölüsü de
Yaşadığı denizde öyle çürür... kokuşur."
Ve şöyle devam etti:
"İster han hamam bırak,
İster raflar dolusu kitap,
Ölümün sonu kokmaktır.
Bunu bilmeyen ahmaktır."

Kimi zaman, balıkçı dostlarımla yaptığımız söyleşiler, arada bir iki kelimesiyle oynayınca şiirsel bir tartıma dönüşüverirdi.

Aşağıdaki dizeler böyle bir günde ortaya çıktı. Ben de o yüzden "Bu şiir, Sefer Reis'in kızına söz kesildiği günün akşamı, Bakkal Şevket'in dükkânında konuşulmuştur." diyorum. 31 Mayıs 1981'de Cumhuriyet gazetesinin Ciddiyet ekinde yayınlandı:

Rastgele

- Sonra Reis?
- Balıkçı ağını doğum sancısı çeker gibi çeker.
Ne geleceği bilinmez!
Az gelir... Çok gelir...
Bakarsın hiç gelmez!
Çok geldi mi, masarifi de birlikte getirir.
Önce bakkal çakkal hesabı silinir.
Artanı, kadına teslim edilir.
- Sonra Reis?
-Sonra, çarşıya çıkılır konu komşu.
Kızın çeyizi
basmanın, pazenin, atlasın en hasıyla renklenir.
- Sonra Reis?
- Sonra, nişan parası kilitlenir sandığa...
- Sonra?..
- Sonrası kaldı mı hıyarağa!
İşte böyle, patates çuvalının üstünde
Güzel Marmara şarabıyla
yumruk mezesi ziyafeti çekilir...

Özdemir Asaf, Cevat Oktay, ben ve biri daha, onu tam anımsamıyorum, güneşin denize girişini izliyorduk! Söylemeye gerek yok, ellerde rakı kadehleri!

Bu saatler üzerine yazılmış iki dize paraladı Cevat:
"Akşam yine akşam...

Göllerde bu dem kamış olsam..."

Ben işe biraz aykırılık katmak için:
"Güneşin boynunu vurdular.
Kanını göle akıttılar..." dedim.

Özdemir'in söylediği:
"Güneş batmıyor... yatıyor.
Yarın yine kalkacak."

Gerçekten güneş, süzülür süzülür denize tepsi gibi iner Kilyos'ta. Gözle izlenebilir usul usul suyun içine girişi.

Yamaçlara dizili otellerin oda balkonlarında, havuz başlanındaki şezlonglarda, restoranlanın masalanında, akşam saatlerinin bu opereti andıran kapanış gösterisi, bu renk cümbüşü, ister istemez, sen kaçırsan da gelir, gözünün içine girer!

Kırk haneli köy olduğu yıllarda bile, batıya bakan yamaçlarda özellikle genç kızlar için, güneşin batışı, hüzünlü bir veda töreniydi. Onlani da peşi sıra alır, bilmedikleri bir masal âlemine sürüklerdi. Ellerinden gelse oldukları yerde sabahlayabilirlerdi.

Haminnem, böylesi duygusal açmazların "kadın milleti'ne yakıştığını söyler, halalarımın peşlerine takılacağım zaman: "Onlar peri padişahının oğlunu seyredecekler.. kendilerinden geçer, sofra kurulacağını da unuturlar... sen kal, bana bahçeden domates topla... haydi benim aslan parçası oğlum..."

Yıllar sonra, dünyanın kaç bucak olduğunu öğrenmiş bir aslan parçası olarak yazdığım dizeler:

Alaca ayrılık

Bulutları. Denizi. İskeleyi.
İskeledekileri.
Masayı.
Masanın üzerindekileri,
ilkin turuncu dolaştı... Uysal.

Sonra hırçın, doyumsuz mor,
elimde, kadehimde vedalaştı.
Meyhaneci yakmasaydı ışıkları,
dudaklarım mor kalacaktı.

Bu saatler, şunu demek istiyor:
Gökyüzü birden kararmıyor!
Akşamları, günle gece
usulca sokuluyor birbirine.
Aydınlık karanlığa alışıyor,
renkler yerini siyaha bırakmadan önce.

Ayrılıklar da böyle olsa.
Alaca sevgi kaplasa yürekleri,
sözler kararmadan önce.

Bir gün yolunuz Kilyos'a düşerse, otobüs durağının yanındaki küçük, kulübeye benzer yere uğrayın: Kültür ve Sanat Merkezi'miz orası. Arada şiirli günler düzenleriz. Böyle günlerde, Emine Topçu (askerdeki bir evlada duyulan hasrete, bu kadar mı duygu yüklenir... kendisi okur) ve Feriha Tasa'nın (Kilyos bu kadar mı içten anlatılır... kendisi hayatta değil, torunu Melis okur) yazdıkları şiirler içimizi ısıtır. Hatta gözlerimizi yaşartır!

Gelin, size de okuyalım.

Üçlemenin girişi

Bu kitapçık boyunca anlattıklarımı bir film sayarsanız, sonunu mutlu (happy and) bitirmek istiyorum. Mezarlıkta!

Kilyos dışına haminnemin yanında yürüyerek gittiğim ilk yer Uskumruköyü oldu. İki kilometrelik bir yol. Babamın halasını (Hadiye Hala... Kış ayları, bize misafir geldiğinde ocağın başında anlattığı masallanı şimdilerin dizi filmleri gibi dinlerdim. "Arkası yarın gece." der, bitirirdi) ziyarete gittik.

Yolumuzun üstünde Lâleli Tepe vardı. Sonra Mustafa Dayı'nın su değirmeni, daha sonra Ağlamış Dede Mezarlığı...

Mezarlıktan sonra ana yoldan içeriye sapılıyor, Uskumruköyü'ne kestirmeden, bahçeler arasından geçilerek gidiliyordu. Giderken de dönerken de hısım akraba bostanlarına, bahçelerine girip uka basa salatalıklar yemiş, sanki bizde yokmuş gibi eve de getirmiştik. Haminnem:

"Karnımız doydu da gözümüz doymadı" demişti.

Laleli Tepe

Adı kadar güzeldi. Hemen köyün çıkışında, solda. Tümsekle tepecik arası bir şey. Zamanı gelince lâle bahçesine döner. Oturacak yer bulamazsın. Yolun üstünde bir tepe, orada oturup da ne yapacaksın? Ne var orada?

İki şey var: Birincisi, hafta arası köye yolu düşenler olursa, onlan seyretmek. Otobüs, otomobil, dolmuş değil, öküz arabası, at arabası, top arabası (top arabaları Kale'ye gidiyorlar, geliyorlar, çok asker var..), atlılar, yayalar... Bazen de Kâhyaoğlu'nun koyunları.. Bütün canlılık bu.. Olsun, hiç yoktan iyi. Akşam ezanından önce bir soluklanmak için gelmeye, kadın kadına iki laf etmeye, biraz da köyde olup biteni öğrenmeye değer. Haberler!.. Sıcağı sıcağına!.. Az sonra!.. Özetle, eğlencelik gibi bir şey.

İkincisi, yine kadınlar, kızlar, çocuklar... Yine oturup lâf etmeler, örgü örmeler... ama bu kez asıl amaç geleni gideni izleyip vakit öldürmek değil. Köye dönecekleri beklemek... Kim nereye gitti de dönüyor?

Anlatıyorum: Araç denilen şeyin yok denecek kadar az olduğu çok yıllar geçirdi Kilyos. Çarşamba günleri kurulan pazarın dışında, ufak tefek şeyler almak için Sanyer'e inmeye değmezdi. Önemli olan vapurla Eminönü'ne, Tahtakale'ye, Sirkeci'ye gitmeyi gerektiren alışverişlerdi.

Sefere çıkmak gibi. Topluca gidilirdi. Artık, kaç kişi, kim katılacaksa, akşamdan kahvede kararlaştırılır, sabah ezanıyla dört yol ağzında buluşulur, "herkes tamam" olunca yola çıkılırdı. Birlikten güç doğar ya... Köyle kasabanın arası şoseden gidersen on iki, keseden sekiz kilometre... Yolda bir- iki merhabalık köylülerle belki karşılaşılır, korkacak, çekinecek bir şey yok. Kendini koruman gerekenler aç kurtlar, köpekler. Onun için de kalın sopalar, değnekler ellerde.

Sarıyer'e varınca ne alınacaksa, nereye gidilecekse yollar ayrılır, dağılınır. Akşama, ikindi öncesi kararlaştırılan yerde buluşulur, Maden'den yukarıya vurulur.

Dönüş, gidiş kadar şakalı, türkülü geçmez. Eller, kollar dolu. İlk mola Nalbant Çeşme. Sular içilir, soluklanılır... İkinci mola Şehitlik. Kuyudan su çekilir. El yüz yıkanırken maşrapayla su dökülerek

birbirine yardım edilir. Sonra, bir gayret, köy karşıda görünür.. Son dönemeci alınca Lâleli Tepe de görünür. Uzaktan bir arabacı ıslığı, bekleyenler de gelenleri önce duyar sonra görür. Birbirleriyle yarışırcasına koşarak gidilir, bir an önce yükleri hafifletilir. Sanırsın Hac'dan hacılar dönüyor; hepsi askere gitmiş de tezkere almış!

Karşılayanlar arasına ben de katılırdım. Bir keresinde babam: "En hafifi bu, al sen taşı... ipinden tut, düşürme... Haminnen bunlan bekliyor..." demişti. Paketi elimden düşürmeden evin kapısına kadar gelmiştim, ama ayağım eşiğe takılınca kendim düşmüştüm. Babamın onca yoldan getirdiği pakette haminnemin beklediği gaz lambası şişeleri varmış. Açıp baktılar, bir tek sağlam kalmamış...

Babam benim hafiften bozum olduğumu görünce:

"Boş ver üzülme... Yarın gider alırım..." demişti.

Ertesi gün, haminnemin "gidersin bir ara, acele etme..." demesine aldırmadan, o kadar yolu, gene yürüyerek, bu kez tek başına hem de... gitti, aldı, geldi...

Anlatmak istediğim şişe mişe değil... Laleli Tepe.

O güzelim tepeyi ne yapmışlar biliyor musunuz? Site inşaatı sırasında, bir villâlık yer daha açmak için, vurmuşlar kepçeyi, dümdüz etmişler.

Kimi zaman oradan geçerken durur, Lâleli Tepe'ye bakar gibi, onun yerini alan eve bakarım. Çekine çekine. Ağlamaklı.

Bir görenin: "Koskoca adam geçmiş karşısına evleri dikizliyor, zoru ne acaba!" demesinden korkarım...

Su değirmeni

Haminnemle çıktığımız Uskumruköyü yolculuğunda, önünden geçiyoruz. Lâleli Tepe gibi, o da solda. Yoldan beş-on metre içerde. Eve benzer bir yer. Ona doğru merakla ilerlerken haminnem:

"Burası Mustafa Dayı'nın değirmeni... Gel, bir merhaba diyelim, verirse birer bardak suyundan içelim.. Sen de değirmenin ne olduğunu öğrenirsin..."

Az ileride gürül gürül geçip giden bir dere. Ondan ayrılan (insan eliyle yapıldığı belli) arkın getirdiği su, değirmenin önündeki havuzda birikiyor... Oradan, bir çember oluşturan çanakların birinden öbürüne taşarak değirmen taşını döndürüyor... Biraz yüksekçe yerde bir hazne içinde duran buğday, dönen taşın tam ortalık yerindeki deliğe neredeyse tane tane düşüyor.. Bir de dönmeyen taş var, dönenin altında. Buğday, bu iki taşın arasında ezilip bembeyaz un oluyor... Yandaki bir yerden ahşap bir sandığa akıyor... Canlı, çalışan bir yer. Görünürde kimse yok. Kendi kendine çalışıyor. Homurtu değil, takırtı değil, gürültü hiç değil, sanki bir şarkı mırıldanır gibi çalışıyor. Üreten insanın mutluluk şarkısı.

Yukarıdaki bu paragrafi, o günkü gözlemlerimi yazdığım notlarımdan almış değilim! Siz olayı kavrayın diye bugünkü bilgimle yardımcı olmaya çalışıyorum... Oysa o gün, altı yaşında bir çocuğum ve ilk defa gördüğüm bir su değirmenini şaşkın şaşkın seyrediyorum o kadar. Bunca lâfi ne bilirim? Ark ne, çark ne?

Az sonra, bembeyaz sakallı, güçlü bir ihtiyar, değirmenin arka tarafından bir buğday çuvalını kucaklamış geliyor.

Haminnem ihtiyarın duyamayacağı biçimde, fısıldar gibi uyarıyor: "Mustafa Dayı'nın iki gözü de görmez... Ters bir laf edeyim deme..." Şaşkınlığım daha da artıyor.

Kendisine "merhaba... kolay gelsin..." diyoruz. Testinin yerini söylüyor, suyundan içiyoruz... sağlık dileyip ayrılıyoruz.

Yolda anlatıyor haminnem:

"Bak, iki gözü olmayan bir insan. Sabah erkenden geliyor. Arkın

suyunu açıyor. Değirmeni çalıştırıyor. Milletin buğdayını, çavdarını, mısırını birbirine karıştırmadan, döküp saçmadan öğütüyor. Çuvallara doldurup kapının önüne getiriyor. Akşam olunca da önce suyu, sonra değirmeni kapatıp evine gidiyor... Sabaha gene buraya... İki gözü gördüğü halde, elinden bir bok gelmeyenler, gelsin de görsünler..."

"Gene bok dedin haminne!..."

"Ben derim, sen deme... Dikkatli yürü, önüne bak.."

Dedem Ahmet Ağa 1951'de öldü. Onun cenazesine gelmiştik. Mezarlıktan eve dönerken değirmene uğradım. Kapalıydı. Kaplamaları çürümeye yüz tutmuştu... Ayakta duruyor gibiydi ama belli çökmek üzereydi. Mustafa Dayı öldükten sonra o nasıl bıraktıysa öylece kalmıştı.

Gelirken yağlıboya resim takımımı getirmiştim. Balık zamanıydı. Deniz kıyısındaki alamanaların (balıkçı kayıkları) resimlerini yapmak istiyordum. Vazgeçtim, geldim bu değirmenin resmini yaptım. İyi ki yapmışım.

"Şimdi bok akan (haminnemden ağzım alıştı kusuruma bakmayın) bu dere, eskiden su değirmenini çevirirdi... Kadınlar 'çamaşır deresi' derdi, gider çamaşır yıkarlardı... Seymenayağı'nda denize kavuşurdu..." dediğimde, "hadi ya'u" diyenleri eve buyur edip bu tablomu gösteriyorum. Benim 70 yıl önce onu ilk görüşümde (Mustafa Dayı'yı da) geçirdiğim şaşkınlığı geçiriyorlar...

Ağlamış Dede

Değirmeni de geride bıraktıktan sonra ağaçlık bir yere geldik (Bir ayrıntı olarak ekleyeyim: Ağlamış Dede Mezarlığı'ndaki ağaçların hemen hepsi Stranca Ormanları'nın canını baltadan kurtarmış meşe ağaçlandır. Mezarlıktan ağaç kesmeye kimse cesaret edemez de ondan. Tek tük selviye de rastlanır. O nedenle ilk bakışta ormanlık bir yer izlenimi uyandırır).

Uzaktan büyük bir bahçeyi andırıyordu. Bizim evdeki gibi etrafı çitle çevrili. Kapısı var. İçeriye girdik. İlk kez görüyorum. Tuhaf bir yer. Köydeki bahçelere benzemiyor. Bir şeyler soracak oldum. Haminnem: "Yüksek sesle konuşma..." dedi. "Burası mezarlık... saygısızlık olur."

Elimle bir yerleri gösteriyordum:

"Elinle bir şey gösterme. O da burada saygısızlıktır..."

Kendisi başıyla etrafı göstererek:

"Bunlara mezar, buraya da mezarlık denir. İnsanlar ölünce, yani hayattan ayrılınca, toprağın altına gömülürler. (Ölmek mi var! Hayattan ayrılmak da ne! Toprağın altı!..) Mezarlıkların önünden geçerken, içeriye girilmese bile dışarıda durup, ölüleri anmak gerekir. Ben şimdi bir dua okuyacağım..."

"Namazdakiler gibi mi?"

"Evet... Onlar gibi. Ben duayı bitirince, sen de amin de!"

Evde, namaza durduğu sırada, yaramazlık yaptığımızı sezince, ne dediğini anlamadığımız duaları, bizi paylar gibi sesini yükselterek okurdu. Örneğin: ocağın yanından çekilin sütü devireceksiniz... diyeceği zaman, dua şöyle olurdu: el-ham-dü (o-ca-ğın) ril-la-hi (ya-nından) rab-bil-a (çe-ki-lin) le-miiin (sü-tüüü) er-rah-ma-nir-ra-hiiim (de-vi-re-cek-si-niiz)..

Burada sessizce, pısır pısır bir şeyler söyledi.

Bazı mezarların üzerindeki otları, kuru yaprakları temizlerken:

"Bunlar bizim ailemizin büyükleri. İleride onların kim olduklarını buraya geldikçe öğrenirsin... Arada yaşlanmadan, ölenler de var ya... dünya bu işte.. Haydi bakalım... Uskumru bizi bekliyor. Gidelim bir an önce...

Dikkat ettiniz mi? Yüksek sesle konuşmamam, elimle işaret etmemem gerektiğini söylerken "günah", "çarpılırsın" gibi laflar etmiyor. "saygısızlık olur" diyor.

Yakın zamana kadar saygıda kusur etmedik. Büyüklerimizden gördüğümüz gibi davrandık. Şarkı, türkü meyhaneden de dönüyor olsak, mezarlığın önünden geçerken sustuk. Radyo, teyp dinliyorsak sesini kıstık.

Rahmetli Salim Baba köylü ama ileri görüşlüydü. Uskumru kavşağında geniş bir tarlası vardı. Domates, salatalık, biber yetiştirirdi. Kilyos canlanıp da yol kalabalıklaşınca, yani trafik yoğunlaşınca, şuraya bir mutfak yapalım, tarlayı da kaldırıp, üç-beş masa atalım, gelip geçene köfte satalım demiş. Hanımı, oğlu, kızı kolları birlikte sıvamışlardı. Daha köfte kokuları yola taşmaya başlar başlamaz, boş masa bulunmaz olmuştu.

Müşteri ana yoldan tarlaya sapıyor, arabasıyla masasının yanı başına kadar geliyordu. Otopark derdi yok. Çocuklar koşup oynuyor... İstersen bir de mangal getiriyor... nar gibi ateşiyle... köfte, pirzola kilo işi... önceleri bira veriyordu yalnız, sonra izin alarak her türlü içkiyi de satmaya başladı... hanımı kızı da salataydı, pilâkiydi, beyaz peynirdi, kavundu, karpuzdu hazırlıyor bir tepsiye... oğlu da garsonluk yapıyor... Fiyat desen bedavaya yakın. Millet şaşırıyor.

Ona rağmen Salim Baba:

"Bir cumartesi pazar, bahçeden bir yılda kazandığımı kazanıyorum... Güneşin alnında boşuna kavrulmuşuz..." derdi.

Birinin yaptığını taklit etmek kolayımıza geldiğinden, Salim Baba'yı gören yanındaki tarlaya, öbürü onun yanındakine derken sıram sıram kir gazinoları kapladı Imi yolun iki yanını... Gelip mezarlığın önüne; sağına, soluna; oradan da daha öteye gitmeye başladılar mı?

Kırlık, yeşillik yerler... Temiz hava... Bir hafta dört duvar arasında çalışanı, çalıştıranı, hafta sonu dedi mi kendini buralara atıyor. Çocuklar çimenlerde (arada bir gelip birşeyler atıştırıyorlar, oturdukları yok), büyükler masa başlarında. Rakı gırla... Közde

bıldırcın, kuzu tandır, piliç çevirme... yemek listeleri de birbirinden ağız sulandırıcı... Kendin pişir kendin ye, millete eğlencelik gibi geliyordu!. Karşı taraf mezarlıkmiş, mezar taşları sana bakıyormuş, farkında bile değiller! Belki de umurlarında bile değil. Atalar: "Ölenle ölünmez..." demiş.

Bir eksik yanları vardı onu da Çingeneler tamamladı. Minibüsten üstlerinde pembe gömlek, altlarında siyah pantolon, ellerinde çalgılanıyla darbukacı, klarnetçi, cümbüşçü (her zaman değil, bazen), bir de kemancı indiğini görürseniz, izleyin. Mezarlığın karşısındaki bu gazinoların birinden çıkıp öbürüne girerek dolaşacak kerizciler. Mangallardan yükselen ızgara dumanları, köfte kokuları arasında, piyasa şarkılanı çalıp söyleyecek, sarhoşlara göbek attıracaklar.

Uskumruköyü Mezarlığı'nın iki adım ötesindeki bizim Ağlamış Dede, işi kesat bakkal dükkânı gibi. Çıt yok. Hâlâ önünden geçerken sesimizi kısıp, dualar gönderiyoruz, yatanlara. Bence bu zamanda saygının bu kadarı da fazla. Mezarlık dediğin çalgılı olmalı!

Ne yapıp yapıp Uskumruköyü Mezarlığı'nda (komşu köylüyüm bir torpil geçerler herhalde) bir yer ayırtmalıyım (ya da hemen duvarın az ilerisinde yatan rahmetli Mehmet Çiftçi ile becayiş. Onu buraya beni oraya. Yani yer değiştirme).

Günüm gelir de yolum oralara düşerse, Çingeneleri dinler yattığım yerden göbek atarım: Mastika mastika... Yaşasın.

Kilyos (Kumköy), Temmuz 2010

Kilyos'u sevdirdiklerim

Turhan Selçuk ve Tan Oral (fotoğrafı o çekti, görüntüde yok), 1978 Nasrettin Hoca Karikatür Yarışması'nda birinciliği kazanan Romen karikatürist Mihai Panzaru (en arkada) ve eşini (onun önünde) Kilyos'a getirmişler ve bizim evde ağırlamıştık. En solda Perizat, onun yanında Ahmet, en sağda Turhan Selçuk, onun yanında elim omzunda ben. En önde Deniz Oral. Yılmaz Güney, Tanju Cılızoğlu, Dürnev Tunaseli, Altan Erbulak, Melih Cevdet, Edip Cansever, Hulki Aktunç, Egemen Berköz, Necati Tosuner Kilyos'u sevdirdiklerimin başında gelirler...

Kilyos adamı ressam da yapar

Resim sohbetlerimiz, özlemle andığım Bedia Taran ve Selahattin Taran'la (reklamcı dostum Ali Taran'ın sevgili anne ve babası) başladı. Şimdilerde Rezan Özger, Nilüfer Serdarlı (bir diğer reklamcı dostum Ersel Serdarlı'nın annesi), Gülay Koç, Şehriban Halıcılar ve de eli resme yatkın olanlarla devam ediyor.